

BŘEZEN 1909.

ČÍSLO 3.

DAG. BERG.

O původu člověka.

(Dokončení).

3. Svědčí-li novější palaeontologické a praehistorické nálezy o zvířecím původu člověka?

a) Přímochodící opicovitý člověk (*Pithecanthropus erectus*).

Pozorujme blíže několik palaeontologických, jakož i praehistorických nálezů poslední doby, majících býti důkazem pro zvířecí původ člověka.

Tu na prvním místě jest se nám obíratí „opicovitým člověkem“ *Pithecanthropus erectus* z Jávy. Když jeho objevitel, hollandský vojenský lékař Eugen Dubois, na III. internacionálním zoologickém kongressu v Leidenách 1895 kosti svého *Pithecanthropu* poprvé vědeckému světu předvedl a dokazovati se snažil, že dotyčná bytost ani člověkem ani opicí nebyla, nýbrž že může býti jedině přechodním tvarem mezi oběma, tu Virchow, jsa čestným předsedou onoho sezení, zdvořilou a střízlivou kritikou na to poukázal, že není úplné jistoty, patří-li ony kosti vůbec jedné a téže bytosti, a že ještě méně dokázati lze, bylo-li ono individuum člověkem nebo opicí, poněvadž se zdá, že kosti stehenní pocházejí od člověka, kdežto kost lebečná více opici příslušetí se zdá. Ucelený úsudek o *Pithecanthropu*, že lze až tehdy pronéstí, až úplná kostra jeho nalezena bude.

Že by *Pithecanthropus erectus* skutečným přechodním tvarem mezi vyššími opicemi a člověkem byl, jest nemožno, poněvadž člověk a opice jsouce protivnými body dvou, ve svém vývoji daleko od sebe se odchylovších směrů, nemohou tedy míti recentní přechodní tvar, který teprve ve starší diluviální aneb mladší tertioerní době žil.

Proto Klaatsch, Schwalbe, Alsborg a jiní méně vznětliví anthropologové nepřipojují se domněnkám Eugena Duboise, který stůj co stůj svého *Pithecanthropu* oním dlouho hledaným a Haeckelem před více než čtvrtstoletím prorocky předpověděným „opi-

covitým člověkem, míti chce. Považují jej spíše — a to plným právem — za boční větev kmene opic, která pro tak zvané konvergační příznaky v mnohém člověku se podobá. *Pithecanthropus* nepatří tedy vůbec do kmenové řady nynějšího člověka, nýbrž do kmenové řady nynějších opic!

Podobného mínění, že totiž *Pithecanthropus* skutečnou opicí, obzvláštní velikostí byl, jsou Richard Hertwig a Macanara.

b) Fossilní člověk z Neandertalu a jeho vrstevníci.

Podobně jako *Pithecanthropus* má i fossilní člověk z Neandertalu býti přechodním tvarem mezi nynějším člověkem a nynějšími opicemi. Jest to zásluhou profesora Schwalba, který tuto spornou věc rozhodl.

Fossilní zbytky kostry lidské nalezeny v jeskyni Neandertalské u Düsseldorfu v Porýnsku v srpnu 1856. O lebce tohoto nálezu vyšlo množství studií od četných badatelů, až konečně Schwalbe 1901 lebku tuto poznovu bedlivému šetření podrobil, a ji za zástupce zvláštního druhu, mezi opicí a člověkem stojícího prohlásil.

Ačkoliv se důmyslu Schwalbově nemálo podivujeme, že se mu podařilo, ku stávajícím již jedenácti domněnkám o člověku neandertalském připojiti ještě dvanáctou, nicméně nemá platnějších nároků pro oprávněnost své domněnky než-li ostatní autorové pro své protichůdné názory. Vědecký osud neandertalského člověka, který teď idiotem, tu opět mongolským kozákem, tu opět starým Germánem, opět starým Hollandanem, opět starým Frísem, brzy příbuzným austrálských divochů, brzy primitivním pračlověkem, tu opět ještě primitivnějším opicovitým člověkem býti měl, dosvědčuje zřejmě, že zmíněné zbytky kostry k oněm mnohovýznamným nálezům patří z nichž každý badatel to vyvoditi může, co se mu právě uzdá. Bylo by to tedy bezectným počínáním, ve jménu „vědy“ na základě podobného nálezu prohlašovati, že onen hledaný přechodní tvar mezi opicí a člověkem jest skutečně nalezen.

Nejistota výkladu tohoto neandertalského nálezu se ještě tím stupňuje, že nelze jeho geologické stáří přesně stanoviti; neb jak Rauff nejnověji opětně zdůrazňuje, neviděl žádný kompetentní znalec kostru neandertalského člověka v původní poloze (*in situ*). Když Fühlerott, objevitel její, na naleziště dorazil, byla hlína i s kostmi z jeskyně již vyházena a skalní stěna částečně sesutá. Proto podotýká R. Virchow: „Žádný neviděl, ležely-li kosti v diluviální hlíně, jak se za to má, či ne... Veškerý význam neandertalské lebky záleží jedině v tom, že hned od počátku obklopena byla nimbem, jako by byla nalezena v diluviální hlíně, která se za doby starých ssavců tvořila.“ Proslulý neandertalský člověk mohl také mladšího původu býti nežli diluviální vrstva dotýčné jeskyně, a teprve později do téže uložen býti.

Tím by se však také všechny domysly o theoreticko vývojovém významu jeho samy sebou rozplynuly.

Virchow soudí: „Tolik lze na všechn způsob za dokázáno míti, že ze tvaru této lebky lze nejméně na podobnost s opicí usuzovati, a i kdyby se lebka, což za zcela nepřipustné považují, za typickou plemennou lebku pokládala, nelze z ní na žádný způsob nějaké přiblížení se opicí lebce vyvozovati.“

J. Schaffhausen pravil 1888 zcela zkormoučeně: „Tímto nálezem ještě pořád nenalezen scházející člen mezi člověkem a zvířetem.“

Novější bádání o neandertalském člověku a jeho diluviálních vrstevnicích potvrzují toto vše písmenu za písmenou. Na 75. sjezdu německých přírodozpytců a lékařů v Kasselu 1903 měl Schwalbe přednášku o „Pradějinách člověka“, ve které se snažil neandertalského člověka na zvláštní lidskou species přetvořiti, která by byla přechodním členem mezi miocénovými opicemi a nynějším člověkem; o zvláštním druhu, který neandertalský člověk ještě 1901 představovati měl, Schwalbe již pomlčel.

Ale i tento nový lidský rod, Schwalbem *Homo primigenius* čili „pračlověk“ zvaný, nelze vědecky uplatniti; nýbrž nutno jej za zcela obyčejné lidské plémě prohlásiti, jaké až podnes v Australii žije. Nadšený přívrženec Schwalbovy theorie, N. C. Macnamare, opět od těch dob v „Archiv für Anthropologie“ prokázal, že mezi nynějšími Australci a Tasmanci podnes podobný tvar lebky se vyskytuje, kterým se *Homo primigenius* vyznačuje.

Není tedy „*Homo primigenius*“, od něhož snad neandertalská lebka pochází, žádným zvláštním lidským rodem, nýbrž jenom starším lidským plemenem!

Obzvláště podrobná srovnání mezi *Homo primigenius* staršího diluvia a *Homo sapiens* provedl nejnověji prof. Gorjanovič — Kramberger, mající po ruce největší posud nasbírané množství fossilních lidských kostí. Ze svých prací vyvodil, že *Homo primigenius*, ač tvarem lebky od recentního*) člověka se liší, přece ve všech částech lebky prozrazuje znenáhle přechod ku člověku recentnímu, a praví:

„Z tohoto stručného přehledu a z mých, o tomto předmětu již podaných vyjádření lze jasně poznati, že posud nám známé diluviální lidské kosti z Neandertalu, Spy, La Naulette, Šipky, Ochoze a Krapiny jednomu a témuž druhu, totiž *Homo primigenius*, náležejí.

Ale z našich vývodů ještě dále poznati lze, že *Homo primigenius* skoro ve všech částkách ku recentnímu člověku se pojí, t. j. že *Homo primigenius* počínaje táhne se nepřetržitá vývojová řada ku *Homo sapiens fossilis* v mladším diluviu a dále ku recentnímu *Homo sapiens*. To dokazují četné kosti z Krapiny, na nichž již hojně znaků recentního člověka pozorovati lze, ale dokazuje to taktéž hojně typických znalců *Homo primigenia*, jež tu a tam i u recentního člověka se vyskytují.

... Zkrátka, doposud ještě pozorovati lze celou řadu znaků, jsoucích za staršího diluvia všeobecným znakem tehdejšího člověka, a které ještě tu a tam atavisticky**) se objevují, kdežto opět moderní znaky i na starodiluviálních lidských kostech se naskytují. Dle toho všeho nelze o tom pochybovati, že *Homo primigenius* počínaje až po člověka nynějšího kontinuita***) ve vývoji stává.

*) Recentní (nedávno vzniklý, nedávny, čerstvý, nový).

**) Atavismus jest případ utajené dědičnosti, při niž potomek více podobá se předku vzdálenému (atavus), než svému rodiči.

***) Kontinuita, nepřetržitá spojitost uskutečněná ve formě spojitosti plynulé, kde části v sebe přecházejí a není trhlin ani náhlých přechodů.

Význam Krambergových poznatků jest pro systematické určení *Homo primigenia* mnohem dalekosáhlejší než jeho slova doznávají. Považujeme-li *Homo primigenia* a *Homo sapiens* za dva „zoologické druhy“ (species), usuzování, které každý zoolog naznati musí, pak nejsou vůbec již dvěma rozličnými druhy čili speciemi, nýbrž pouze dvěma rassami jednoho a téhož druhu, které dle staršího názvu, jak v zoologické nomenklatuře obvyklo jest, *Homo sapiens* pojmenovány býti musí! Schwalbův *Homo primigenius* musí se napříště jako *Homo sapiens primigenius* označovati, oproti *Homo sapiens fossilis* a *Homo sapiens recens*; tím přetvořen v pouhou starší rasu pravého a jediného druhu lidského!

Ještě na jinou zcela zvláštní okolnost ve vývoji diluviálního člověka upozorňuje Kramberger. „Zcela odlišně“ připadá mu vyskytnutí se člověka v Galley-Hill“ v Anglii. Kostí nalezeny ve starších vrstvách diluviálních, samy však podobají se u vysoké míře lidským kostem mladšího diluvia u Brna. Nelze tedy člověka z Galley-Hill ku *Homo primigenius* řaditi, nýbrž ku *Homo sapiens fossilis* z hořejších diluviálních vrstev, jenž se nynějšímu člověku podobá. Kramberger usuzuje z toho, že již za nejstarších dob diluviálních v Evropě dva „lidské druhy“ současně žily, z nichž onen, zastoupený člověkem z Galley-Hill, se dříve a rychleji vyvíjel, kdežto druhý na stupni *Homo primigenia* déle setrval a teprve v hořejším diluviu na *Homo sapiens* se vyvinul. *Homo primigenius* není však žádným zvláštním „lidským druhem“, jak nahoře již uvedeno, nýbrž jenom starší rassou *Homo sapiens*. Je-li tedy člověk z Galley-Hill skutečně staro diluviálním, bylo by nutno již pro starší diluvium evropské naznati dvě současně žijící rasy pravého člověka.

Podobně zmiňuje se Kramberger o poměru *Homo primigenia* ku *Pithecanthropus erectus* z Javy. Domnívá se, že oba již tehdy současně žili, a že již v pliocenu (v nejvrchnějších třetihorách) druh *Pithecanthropus* a *Homo* rodově od sebe oddělení byli. Tato domněnka není sice prokázanou, poněvadž zbytky tertioerního člověka známy nejsou; na všecken způsob vylučuje však možnost, že by „opicovitý člověk“ z Javy předkem člověka byl býval. I přímé příbuzenství *Homo primigenia* s nyní žijícími zástupci anthropoidu (vyššími opicemi) naprosto popírá; morfologické podobnosti obou jsou mu pouhými „analogiemi“.

Uvažování toto lze stručně shrnouti ve větu: *Homo primigenius* nepodává nám tedy žádných důkazů o zvířecím původu člověka!

Tím docházejí potvrzení povšimnutí hodná slova Schwalbeho, která napsal 1904 v úvodu ku svému spisu „Die Vorgeschichte des Menschen“: „Asi v žádném oboru přírodních věd není snaha, z jistého množství poznatků všeobecně platné úsudky vyvozovati, na subjektivní povaze badatelově tak závislou, jako v pradějinách člověka. Často z několika málo poznatků vznikne domněnka, která jsouc přesvědčivým tonem přednesena, od těch, kteří nejsou s věcmi těmi obeznali, za skutečnou vědeckou vymoženost pokládána bývá.“

Ze všech předcházejících úvah vyplývá toto: Přírodní vědy neví nic určitého a odůvodněného o zvířecím původu člověka; seznamují nás jedině s množstvím různých, sobě odporujících „domněnek“, majících jedině jen ten názor společný: Člověk musil „přirozeným způsobem“ povstati; pročež musíme ve zvířecí původ jeho věřiti, ačkoliv

o způsobu, „jak“ se tento hypotetický děj utvářel, vlastně pranic určitého nevíme!

Jest to tudíž na výsost hanebné zahrávání s pravdou, líčili Haeckel a jiní přívrženci theorie descendenční v lidových přednáškách a spisech zvířecí původ člověka lehkověrnému obecenstvu tak, jako by byl prokázanou, historickou věcí“.

Když W. Branco, ředitel geologicko-palaeontologického ústavu berlínské university, na V. mezinárodním zoologickém kongressu v Berlíně 1901 závěrečnou přednášku „O fossilním člověku“ konal bylo by zoologické posluchačstvo na výsost zvědavé, jakého názoru jest tento kompetentní odborník o palaeontologických důkazech zvířecího původu člověka. Kdo však přesprávnými darwinistickými nádeji se utěšoval, byl dosti záhy důkladně zklamán. Brancova přednáška vyzněla mnohem více jako vyvrácení Haeckelovy přednášky: „O našich nynějších vědomostech o původu člověka“, konané na IV. mezinárodním zoologickém kongressu v Cambridge dne 26. srpna 1898.

Hlavní část Brancovy přednášky vyvrcholila v následujících vývodech: Člověk objevuje se nám v dějinách naší země jako pravý *Homo novus*. Kdežto větší část nynějších ssavců dlouhou řadu fossilních prapředků z doby tertioerní vykazuje, objevuje se člověk nenadále a bezprostředně v době diluviální, aniž by nějaký tertioerní prapředek jeho znám byl. Tertioerních zbytků lidských kostí naprosto není, a stopy lidské činnosti, o kterých se myslilo, že z doby tertioerní pocházejí, jsou velice pochybné jakosti. Diluviálních zbytků lidských kostí jest oproti tomu značné množství. Avšak i člověk diluviální objevuje se nám jako dokonalý *Homo sapiens*. Největší část těchto nejstarších lidí měla lebku, kterou každý z nás pyšníci by se mohl.*) Neměl ani delších opicovitých paží, ani delších opičích špičáků: nikoliv diluviální člověk byl každým coulem pravým člověkem!

Jedinými výminkami jsou Brancovi lebka neandertalská a kostra ze Spy (Belgie). Měl však dodat, že výjimky tyto jsou jakosti příliš temné a mnohovýznamné, tak že na hořejších vývodech pranicového nemění. Vždyť podobné výjimky vyskytují se dosti často i u nynějšího člověka, nač R. Virchow a J. Ranke již dávno upozornili.

Ostatně jsme již dříve dovodili, že *Homo primigenius*, kterého Branco do zmíněných výjimek zahrnuje, jest jen starší rassa recentního člověka, nikoliv však „zvířecím prapředkem“ *Homo sapiens*.

Proto Branco dále na otázku: Kdo byl prapředkem člověka? pravdivě vědecky odpovídá: „O tom palaeontologie mlčí. Nezná vůbec žádných prapředků člověka.“ Tato věta obsahuje zhuštěný obsah celé Brancovy přednášky.

Naši úvahu „o přírodovědeckých důkazech“ pro zvířecí původ člověka lze s J. Reinkem shrnouti v následující větu: „Bude to vědět jedině ku cti, vyzná-li, že o původu člověka pranicového neví.“

*) To bylo řečeno na sjezdu vynikajících zoologů všech dílů světa, jichž lebky zajisté na nejvyšším možném stupni vývoje se nacházely.

Dr. Vavřinec Kellner. — Aforismy.

Nezapomínejme, my učitelé, že každého dne a každé hodiny naslouchá nám nejvyšší inspektor, jenž zkoumá i srdce, a jehož posudek platí na věky. (Od. 4.)

Dětské srdce jest podobno břechtánu, jenž potřebuje opory, aby se vinul do výše, napájel se vzduchem nebeským a zdárně se vyvíjel. Nenalzá-li opory, leze po zemi a zakrní; má-li však oporu, jež vede do výše, tož vystupuje chutě, a listy a výhonky jeho jsou tím větší a bujnější, čím výše se pne . . . Šťastná škola, kde jest učitel silným dubem, jehož se břechtan dětského srdce může pevně zachytit a jenž jej vede do výše, kde jedině lze nalézt požehnání a klid. Jako se však břechtan nevine po ledovém sloupu, podobně nepřitulí se ani dětská duše na ledové nelaskavé srdce. Kde se tedy učiteli nedostává lásky, tam je vše klamem a pokrytstvím. (Od. 7.)

Veliký přítel dítek (Schwarz) praví ve svých spisech: „Není horšího poměru mezi učiteli a žáky než když se dítek zmocní pochybnosti o vědomostech učitelových.“ K tomu připojujeme: Poměr tento má třikrát horší význam pro vyučování a výchovu, vloudí-li se v dětské duše pochybnosti o mravní ceně učitelově. (Od. 15.)

Jen dobrý učitel tvoří dobrou školu. Kde toho není, tam vše ostatní stačí nanejvýš jenom na to, aby vytvořilo obilný hrob. (Od. 17.)

Povolání učitelské vyžaduje za nejpriznivějších okolností mnoho sebezáporu, a kdo k tomu nemá odvahy a síly, ať se učitelství nevěnuje. Potřebné síly nelze nabýti od lidí, nýbrž s hůry a z nauky Kristovy, jenž děl: „Já jsem cesta, pravda a život.“ (Od. 23.)

Radost máme jen z toho, co milujeme, a láska k povolání jest a zůstane pro učitele jediným, pravým zdrojem radosti. Kdybychom měli všechny poklady Peruánska a neměli lásky, byl by nám úřad náš jen břemenem.

Láska k povolání má dvojí důvod. Buď milujeme učitelské povolání ze vrozené náklonnosti, poněvadž schopnost k němu byla nám dána již v kolébce, a poněvadž jest takto škola působištěm, kde se naše síly mohou harmonicky a plně vyvinouti.

Můžeme však dále milovati učitelský stav pro velikou jeho důležitost, pro Boha, považující jej za službu Boží, jež nemá svého posvěcení jen od časného světa . . .

Láska prvního druhu je dobrá, a učitel, jenž jest jí naplněn, vytvoří ze svých žáků bystré hlavy, jež se později ve světě vyznají — ale nevytrvá až do šedin stáří, a její plamen zhasne v bouřích života.

Láska druhého rázu není hořící slamou, nýbrž hřeje a oživuje až do hrobu; buduje v dětech království nebeské, vzbuzujíc slovem a příkladem touhu po věčnu.

Je však těž láska k povolání, jež má svůj základ v o b o j í této lásce. Ale jako kdysi Pán vyvolil jen několik učenníků, podobně vyskytuje se až posud tento dar pořádku. I v učitelském stavu jest mnoho povolání, ale málo vyvolených. (Od. 24.)

Nic nevyplácí se tak bohatě jako láska, a kde lze ji získati jistěji než v malém kruhu jednoduchých lidí, a v prostém ovzduší tiché od-

loučenosti! Proto jest úděl kněží a učitelů překrásným, a neznám snad nikoho, jenž by se s nimi měřiti mohl, co se týče výsledků jejich činnosti. Kde jsou oba sdružení bázni Boží, láskou k lidu a mládeži, tu nutně působí tvořivě a zmnohonásobňují své vlastní nitro. Znají každého jednotlivce až do hloubi duše; mluví k otci a synu, k matce a dceři; vesnice jest jejich světem, ale světem, jež objímají a tisknou na srdce.

Pohleďte výše a spatříte zřídka něco podobného! Tam se píše v aktech ale ne v srdcích. Člověk přichází a odchází, ale svět a lidé spěchají dále a nestarají se o to. Kde však dobrý kněz nebo učitel se po delší svědomité působnosti loučí se svým nevelkým působištem, tam se život na chvíli zastaví, a všude se ozývá bohosladká tesklivost, jako ono biblické slovo: „Zůstaň s námi, neb se připozdívá.“ (Od. 24.)

Vždy mne pojmá nepříjemný pocit, dojem rozporu mezi účelem a prostředky, kdykoli na učebných rozvrzích našich prostých, často přeplněných škol národních vidím vyšperkovanou spoustu předmětů, zvláště z oboru realii. Pokud tyto školy vysílají děti do světa o čtrnáctém roku nebo ještě spíše, potud provedeme v předmětech těchto málo z toho, co vlastně pro život praktický má trvalou cenu. Inspektorům, kteří mohou a chtějí viděti, poví snadno zkušenost, že všechny výsledky, jež se jim tu předkládají, nejsou často ničím, než mrtvým zbožím paměti, drobty se stolu boháčova. Kdo učebnou látku těchto předmětů považuje za cíl, chybuje vždy. Jen ten chápe svůj úkol, jenž látku tohoto oboru, účelně a spoře vybranou pokládá za prostředek, kterým a na kterém se děti učí mysliti, mluvit a psáti.

Potom ovšem odpadne mnoho zevnější strojenosti. Vše se zjednoduší tak, že mnohý snad nazve školaření pravou maličností. Ale nechať! Připomínám si výrok básníkův: „Uskromněním osvědčí se mistr.“

Mladý učitel, jenž právě vyšel z průpravny, zakroučí nad tím asi hlavou a řekne: „Nač jsme se tomu všemu učili, nač jsem si to pečlivě zapisoval, když toho nemám použití?“ — Odpovídám: Pro tvé vlastní zdokonalení. — Učitel se nemůže snadno přeučiti, ale snadno může příliš mnoho podávati. Nos jen klidně svou moudrost několik let u sebe a snaž se, abys ještě mnoho se naučil a vše důkladně si uvědomil. Čím bude vědění tvé bohatším, tím budeš schopnějším, abys jako učitel a vychovatel omezil množství podané látky a tím právě plodnějším učinil to, co podáváš.

Náboženství, počty, čtení, psaní a zpěv zůstanou jako dříve jádrem a středem našich národních škol. . . Snadnějším a příjemnějším jest vypravovati dětem o objevení Ameriky nebo o bitvách a divokých zvířatech než nacvičiti pravopisná pravidla a učiti zlomkům. A přece je to pro pozdější život rozhodně důležitějším. Hoch, jenž v tomto oboru jest pozadu, sotva kdy dohoní, co zanedbal, a ještě v mužném věku bude svou zanedbanost škole trpce vyčítati. Naučil-li se však p ř e m ý š l i v ě čísti, počítati a psáti, možno jistě doufati že, budou-li toho žádati poměry a okolnosti, snadno dohoní, co ve vedlejších předmětech zanedbal. (Od. 28.)

Neustávající pokrok zvyšovati bude zajisté také své požadavky na vzdělání učitelů. Ať tedy každý, kdo se ještě učiti může, používá času, aby nebyl v příkrém rozporu s dobou a jejími úkoly. . .

Ale jak se to má s vědeckým vzděláním učitelovým? Možno o něm vůbec mluvit? — Vědecké vzdělání jest po mém soudu jen tam, kde vě-

dění něco vytváří a to napřed v člověku samém, jenž vědění má, a skrze něho pak v jiných a na jiných. Kde vědění nepůsobí v člověku samém ušlechtilost duševní, lidumilnost v obcování s druhými, vroucí, náboženskou víru a obětavost pro všeobecné blaho, nýbrž nechává mravní a esthetickou stránku člověka úhorem, tam nemá člověk pravého vědeckého vzdělání, i kdyby rozuměl všemu od cedru až ku stéblu trávy, i kdyby mluvil více jazyky než nebožtík Mezzofanti. Podobně když někdo nemá ani schopnosti ani chuti, aby vědění své jiným sdělil a jiným prospěl, kdo se učí jen pro sebe a nemyslí při tom na druhé, tedy nemá opět vědeckého vzdělání, i kdyby znal nazpaměť všechny klassiky a slovníky. O takových lidech možno ovšem říci, že mají úžasný obsah vědění, ale nikdy vědecké vzdělání. To jest jen tam, kde vědění nás proniká a oživuje, oživuje pro nás a pro jiné, jako réva pije vzduch a rosu nebeskou, aby se sama vyvíjela a ušlechtilé víno nám vydala. Po této úvaze možno tvrditi, že i prostý venkovský učitel může míti vědecké vzdělání. (Od. 32.)

Všude kde se učitel tak zapomene, že se vášnivě vrhá v boj politických stran, a kde svého postavení nebo zrovna školy zneužívá, aby obci nebo dětem vykládal o sporných otázkách, dostane se dříve nebo později do rozporu se svým okolím a kope své zdárné činnosti jistý hrob. Úkolem školy pouze a jedině jest, aby vypěstila mravné, nábožné a rozumné údy lidské společnosti vůbec a pak určitého státu. Tím nabývá a udržuje si pravé, nikterak nízké postavení; neboť touto snahou slouží něčemu trvalému, stojí nad stranami a jest oprávněna žádati, aby ji každý ctíl. Běda učitelí, jenž toho nechápe a svého postavení dle toho necení! Myšlenka ta je hroznou, a lid, ba i politicky rozvášněný lid, cítí příkrý rozbor v tom, aby někdo vychovával mládež a zároveň aby byl prudkým politikářem, vášnivým stranníkem, jenž nepovažuje svým úkolem smířování nýbrž rozbroj. Kolik snad na jedné straně nebude chvílkové, klamně, neupřímné obliby, tolik na druhé straně pozbude pravé důvěry a srdečné lásky. To zkusil mnohý učitel nové doby dostatečně sám na sobě; sel vítr a sklidil bouři. Království Kristovo není s tohoto světa a proto je královstvím a pravdou pro celý svět.

Jedna důležitá poučka přítomnosti vysvětluje nám podstatně minulost, týkajíc se také učitelů. Poučkou touto jest, že přirozený vývoj má neodolatelnou takořka moc, a že vzpoura, z níž vychází pokrok, jak se hlásá na tržišti a ulicích, není s to, aby napomáhala zdárnému vývoji. Dějiny dokazují nad slunce jasně, že vzbouření a divoký pud svobody více než jednou již natrhaly jen zelených, nezralých plodů. Není příkladu, že by tam byly o hodinu dříve uzrály, mnoho však jest příkladů, že z vyfintěného stromu svobody stal se brzo strom trpkého, bolestného poznání. (Od. 34.)

Spokojenost! Ach jak jest vzácnou i v učitelských kruzích. Kolikrát zaviňují časopisy a schůze pravý opak! . . . Uvedu úryvek z listu učitele, jenž ve svém stavu je spokojen. Píše: „Věřu, že jsou v životě učitelském blažené hodiny, a také já jsem vděčně pocítil radosti, jež učitelské povolání skytá. Nezapomenutelně utkvěl mi v srdci jeden krásný okamžik. Byl jsem přesazen a stal jsem se učitelem vyšší třídy. Tu stál jsem jednoho dopoledne tváří v tvář svým čtyřeceti žákům a mluvil jsem s bystrými hochy o Bohu a věcech božských. Cítil jsem, že jsme jednoho srdce a jedné duše, radující se s posvátnou láskou a úctou ze vzneše-

ných vlastností nebeského otce. A právě když jsem velebil jeho všemohoucnost a dobrotu, vnikly najednou osvěžující paprsky ranního slunce do školní světnice a ozářily příjemně tváře hochů, kteří tiše a pobožně přede mnou seděli. Ach, v tomto okamžiku proválo mne povznášející vědomí důležitosti a krásy mého povolání, a radostná pýcha mnou zachvěla. že já, tak ještě mlád, již zde státi smím jako učitel takových a takových srdcí. Dopřáno mi sice též později mnohé radosti a uznání, ale málo kdy již zakusil jsem ve svém povolání tak čistého, oblažujícího a povznášejícího pocitu jako tehdy oné krásné hodiny, kdy duše má s Bohem rozmlouvala a svatá předsevzetí vzbuzovala.“

Ostýchám se připojiti ještě něco k těmto vřelým slovům a proto pravím jen: Ano, povolání učitelské má trojí palmu. Pučí z víryplného přesvědčení učitelova o svatosti jeho povolání, z lásky, jež mu září vstříc z dětských zraků, a z naděje, že, co do ducha bylo zaseto, nepomíjí. Této palmy snaž se dobytí každý učitel! (Od. 48.)

K nejnebezpečnějším nepřítelům učitelské působnosti patří malomyslnost. Prostředkem, který ji nejlépe ovládá, aby neudusila činnost a pokrok, jest pevná víra v záslužnost a důstojnost učitelského povolání. Ať se mnozí vysmívají, ať třeba nedochází práce zasloužené odměny, působnost učitele národní školy jest přece a zůstane požehnanou a plodnou, působíc ve smyslu Toho, jenž děl: „Nechte maličké přijít ke mně . . .“ „Vím, proč umírám“, děl jeden mučenník první doby křesťanství: „Vím, nač žiju“, měl by říci učitel naší prospěchářské doby.

Ve svém úřadě a svědomité činnosti musí učitel poznávati a hledati nejvyšší svůj cíl; konati má svůj úřad celou duší a silou a nemysleti na nic jiného s větší láskou než na zástup svých školáků. Hledá-li štěstí a spokojenost jinde než tím, že pojímá své povolání s vroucí láskou a oddává se mu zplna, celou duší, tedy nezdolá nikdy dokonale oné malomyslnosti, jež mu jako sup užírá života a konečně podlamuje činorodou sílu . . . Zaujímá-li nás úřad náš úplně a konáme-li jej, jak jen možno, dokonale, tedy dech Boží v něm vanoucí bude ochlazovati rozpálené čelo a životu skýtati vždy čerstvé květy. (Od. 51.)

Jednotliví, zvláště mladí učitelé hynou nebo kazí si budoucnost jen tím, že se jim nedostává vhodně společnosti nebo, že se nedovedou užitečně zaměstnávat v hodinách samoty. Žijíce v tiché vesnici, mají tísnivý pocit osamocení, a není-li v srdci zápalu pro povolání a sebevzdělání, není-li zájmu o duševní potravu, pak počne život hospodský, pak přijde úskalí sesedlačení a spolkářství, které již mnohým rozbilo lodičku života. Konečně pak časné ženění bez opatrnosti a rozvahy jsou původem starostí a neustálých nesnází peněžních.

Je to mnoho, žádá-li se po mladíku dvacetiletém, jenž vyšel z průpravny a stal se najednou pánem svého času a své činnosti, tolik znalosti světa a životní zkušenosti, aby překonal všechna pokušení, jež na něho číhají. Překoná je tím méně, čím nedostatečnějším jest jeho mravně-náboženské vzdělání, jehož nabytí. S radostí uvítal bych zákon stanovící, že nikdo před čtyřadvacátým rokem nesmí působiti samostatně jako učitel.

Prvních pět nebo šest let úřední činnosti určuje obyčejně celou budoucnost a osud mladého učitele. Šťasten, má-li v této době dobré

kollegy, výborné a svědomité představené, a žije-li vůbec v prostředí a společnost, která od něho vzdaluje kletbu sprostoty a duševně jej povznáší. Pak, ač-li ostatně byl základ jeho vzdělání pravým a správným, nepodlehne, nýbrž bojem nabývati bude síly vedoucí k vítězství a dobude si konečně koruny věčného života. — Kéž by si to však zapsali hluboko v duši též ti, jimž svěřen dozor na školy, a kéž by se ujali mladické nezkušenosti důrazně a přísně, také však srdcem, jež nechce smrti hříšníka . . . Učitelé, zvláště vy mladí, hledejte především dobrou společnost! (Od. 94.)

V době nynější, jež téměř ve všech oborech se jeví jako doba velmi kvapného pokroku, mám opravdu vážné pokušení doporučiti opět jednou z p á t e ě n i c t v í. Ač mi hrozí nebezpečí, že smělostí tou přijdu do nepěkného podezření, a že se mi dostane různých titulů, s nimiž mnozí horkokrevní unáhleci nikterak neskrbí, tedy přece vylíčím určitěji tento pokrok. Doufám při tom, že všickni, kteří právě nemyslí, že jejich křestní den musí býti původem nového, pro svět spásonosného letopočtu, dají mi za pravdu . . .

Kdo by se domníval, že vše, co máme dobrého v oboru výchovy a vyučování, je skutečně novým a plodem časů nedávno minulých, velmi by věru bloudil.

Máme již tolik dobrého, krásného a hluboce promyšleného, že jsme sotva s to, abychom to zmohli. Ale právě proto, že je to starší, a že reč minulých časů skrývá zrakům, upadá v zapomenutí a s pohrdavou pýchou očekáváme od přítomnosti a budoucnosti to, co ze šachet lidského ducha již dávno bylo vyneseno na světlo, ale nohami lidstva kvapem pádícího v před opět bylo pošlapáno. V naší psané době, kde tak často blýskavé slovo má nahraditi čin, záplava knižního trhu splachuje vše, co ve starém bylo dobrého, a spousta novot nedopřává nám oddechu . . . Je toho tím více litovati, protože i v paedagogice žijeme očividně v době, která zrovna jako dnešní poesie trpí vysílením a nedostatkem plodné síly, nedostatek ten však, podobně jako mnozí filosofové a básníci našich dnů, ráda by zamazala ohledáváním hotového, pyšným pohrdáním starších výkonů a bratříčkováním s oprávcem světa. (Od. 96.)

Na moderní paedagogiku měl z několika stran vliv smyslně světský duch. Pachtí se příliš za zevnějšími opravami a ze chladnou tendencí dressurou. Ráda by žáka vycepovala jen pro určité cíle v životě a světě a při tom by velmi ráda vynalezla, norimberský trychtýř, jenž po učiteli žádá jen málo vnitřního přesvědčení, lásky k povolání a výkonnosti. Naše doba nezná v ničem míry, přeceňuje sebe samu, jest se vším nespokojena. Není toho, bohužel, docela prosta ani část učitelstva. Vše to souvisí nutně s oním heslem „rychle a v před“, jež nejen že sotva dovoluje, abychom sledovali kvapný postup, nýbrž i znemožňuje pohled nazpět a zároveň klidnou, vážnou úvahu. Kdybychom pohlíželi za sebe, bylo by nám nevyhnutelně vyznati — ač-li nejsme úplně zaslepeni — že minulost skrývá mnoho překrásného a že daleko převyšuje přítomnost hloubkou myšlenek, jmenovitě však velikostí ochotné, obětavé lásky k povolání. Kde jsou nyní mužové, kteří, co se týká vytrvalosti, nezištné lásky k svatému jejich úkolu, bez váhání mohli by býti srovnáni s Komenským, J. B. de la Salle, Sailerem, Overbergem, A. H. Frankem, de l'Epéem, Pestalozzím, J. Boskem a jinými? Proto radím ku zpátečnictví t. j. k pozornému pohledu zpět na to, co

před námi slovem a příkladem bylo vykonáno. Proto bych nerad pomáhal, abychom zapomněli na staré, a proto se mi zdá, že by bylo velikým ziskem, kdyby si zrak náš opět více než posud všimal také starších spisů o výchově a vyučování. (Od. 97.)

Co život ve světě se svými neschůdnými a trnitými cestami ušlechtilým duchům tak často odpírá, to poskytují ideály; ale dávají to jen tehdy, když z Boha vycházejí a k Bohu vedou. Poněvadž však svět své ideály obyčejně odjinud shledává, nelze se diviti, že nechápe štěstí, jež naléztí může prostý učitel národní školy ve svém povolání, v kruhu mládeže. Žádný stav nemá štěstí jen pro sebe v nájmu. Záležít ono podstatně v tom, že mysl naše směřuje k Bohu, a že tepem srdce jest opravdová víra a láska, která nás nutká, abychom jako malíř Stella rýsovali obraz Vykupitelův i na stěny vězení.

Kéž jsou šťastnými všichni učitelé ve svém povolání! Ale nechat nehledají tohoto štěstí zvenčí, nýbrž ať otevrou mu cestu zdokonalujíce sebe samy a hledajíce to, co nepomíjí. Dbají-li pečlivě o pravou mravnost a zbožnost, a spojují-li s tím snahu o další vzdělání, jež stav jejich vyžaduje, pak teprv jest vlastní jejich emancipace hotova. Učitel takový nebude sice jako básník roven králům, přece však státi bude na výšinách lidské společnosti a to nejen v románech, nýbrž i ve skutečném životě. (Od. 99.)

Ze všech lidských chyb nevystupuje žádná směleji a nápadněji než domýšlivost a samolibost... Nedá se upříti, že ješitnost a samolibost nikomu nesvědčí méně než učitelé. Proč se mluví vždy jen o učitelské domýšlivosti a kněžské pýše? Proč tak zřídka o pýše a domýšlivosti jiných stavů? Hluboký důvod toho vězí v tom, že každý cítí, jak ony chyby, ač všude jsou odporňy, přece nejvíce poskvřňují učitele a kněze a nejkřiklavěji, odporňují jejich nejvlastnější podstatě a povolání. (Od. 101.)

Vždy hlasitěji mluví přítomnost: „Nic nebude účinněji a obsáhleji působiti než ustavičné zlepšování zevnějších poměrů učitelstva. Peníze jsou heslem přítomnosti, peníze jsou tvořivou, všemocnou silou naší doby. Budou-li učitelé míti slušný, časovým poměrům přiměřený plat, pak se věnují zajisté učitelství i mladíci zámožnějších vzdělanějších kruhů, kdežto posavad učitelské ústavy plnila chudoba. Pak dospějeme brzo k tomu, že učitelský stav bude i zevně více vážen. Není též věru ani důvodu, proč by měl třebas jen prostý vesnický učitel býti méně vážen nežli jiní úředníci, než jen právě pro peníze nebo své služně. Budou-li míti naši učitelé dostatečné důchody, tedy budou míti též více odvahy a sebevědomí, a pak též bude možno s větším právem jim zazlívati, zanedbají-li svou povinnost a sebevzdělání.“

Ale, ale, — mají peníze skutečně tuto všemohoucnost, a byl posavad jen špatný plat vinen tím, že naše národní školy nepůsobily posud účinněji na pravé lidové vzdělání? Pohlédněme zkoumavě do světa, abychom si tuto otázku správně zodpověděli.

Nejsou mezi professory gymnasií a reálků, kteří jsou přece lépe placeni, též nádenníci a lidé, kteří své povolání jen řemeslně zastávají, jako by měli plat za hodinu? Jsou z úředníků všech oborů nejlhorlivějšími vždy ti, kteří mají největší plat?...

Srdcí, srdcí jest nám třeba pro školy, pro lid a jeho dítky, srdcí, jež paprskem lásky Boží staly se ocelem, takže je nezlomí ani

starost ani nouze, a jež právě tím chudému lidu dokazují, že nežijeme pouze chlebem, nýbrž že známe ještě jiný pokrm. Jsou to ovšem strohá slova; kdo slyší je rád? Nelze však žádati méně. Dobrý plat jest ovšem dobrá a v pravdě žádoucí věc; není však ještě tím, co rozechřává srdce pro školu. Srdce musí býti oddáno tomu, jenž dí: „Dej mi, synu můj, srdce své, a oči tvé ať ostříhají cesty mé.“ (Od. 104.)

Základní podmínkou a nejjistější zárukou zdaru vši výchovy jest osobnost vychovatelova . . . .

Vloh nemůžeme dáti, jistotně však lze výchovou vypěstiti dobrou povahu, řádnou osobnost. Možno tedy též vychováním působiti v tom směru, aby mladík pojímal učitelské povolání s ideálního stanoviska a aby se mu věnoval s onou svatou horlivostí, jež může nahraditi vlohy, kdežto vlohy nenahradí nikdy horlivost. Kdo o tom pochybuje, odlož knihu stranou, an pochybuje, tedy není třeba dalšího důkazu, že povznesení národního školství souvisí těsně s duchem a životem učitelských ústavů a že jest jimi podmíněno. Tyto ústavy musí nám vytvořiti ony osobnosti, ona srdce, musí zanítiti onu horlivost, které potřebujeme pro náš lid a jeho školy.

Proto je též výběr učitelů a řiditelů učitelských ústavů vlastně životní otázkou pro rozkvět národního školství. Jen výborné osobnosti mohou nám opět vypěstiti výborné osobnosti. Obsáhlé vědomosti a životní názory jsou dobry, vrozená schopnost vyučovací ještě lepší, ale nejlepším jest a zůstane čistý bezúhonný charakter, vroucně Bohu oddaný, příkladný život a horlivost v povolání a klidně jasná mysl plná vlídné vážnosti a vážné vlídnosti. Naleznuvše muže, kteří mají toto posvěcení, držme je pevně v jejich předúležitém úradě, pevně až do sněhu stáří . . .

Školní rady a školdozorcové jsou ovšem osoby vlivné a důležité; nejsou však s to, aby najatci dali jiné srdce. Nemohou zpustlíka polepšiti nýbrž obyčejně jen trestati. Jejich vliv jest příliš slabým, aby změnili charakter, jež dřívější výchovou byly pokaženy nebo znetvořeny. Najatec po každé dozorčí návštěvě zavře školní světnici s uspokojující myšlenkou, že je teď opět na čas bezpečným, výtky pak a pokárání střese jako prach se šatů . . . .

Nuže tedy, vzchopte se a hledejte muže, kteří nekřtí vodou, nýbrž ohněm a Duchem svatým! — A když jste muže takové našli, tedy jim svěřte učitelské ústavy, ctěte je a odměňujte je, jak se sluší, a nebojte se dále, jsou-li to kněží nebo laikové, jsou-li to doktoři nebo prostí venkovští učitelé . . . (Od. 116.)

Nic není snadnějšího, ale též nic záhubnějšího jako odciziti se svému povolání. Dostačí jen, aby nám napadla myšlenka, že jsme pro své postavení vlastně příliš dobrými a odcizení je tu hned. Též k učiteli blíží se tento svůdce v hadí podobě a našeptá mu, že by svou schopností, svými vědomostmi, svým krásným rukopisem nebo hlasem mohl býti docela jiným chlapíkem, a že mnozí mají vyšší úřady a hodnosti než on, ačkoli nevědí a nedovedou více než on. Jakmile se jen taková myšlenka vloudila do srdce, tu ozývá se z počátku zcela tiše a jen v mrzutých hodinách, ale znenáhla se vzmáhá a bují a zakořeňuje se hluboko jako nejhorší býlí. Pohybuje-li se pak učitel ve společnosti, jež tento plevel hýčká a pěstí, místo aby jej rázným slovem napadla a odstranila, tedy roste den ze dne a

zmocní se tak, že zaujme celou duši ve bdění i ve snu. Pak nastane konečně onen hrozný stav, v němž člověk své povolání nenávidí, místo aby je miloval, v němž proklíná hodinu, kdy se rozhodl věnovati se tomu povolání, v němž učitel s odporem vstupuje mezi dítky a s nechtutí koná své řemeslo.

Je pro to nějaký lék? Ano, bohudík, jest pro tento stav ještě lék, ale jen jediný, ale nesmí ho býti používáno polovičatě, nikoliv musí ho býti užito s plnou rozhodností! Prostředek tento nutno hledati v tom, že své povolání pojmáme nábožensky, že o něm uvažujeme a je milujeme. Chápajíce je tímto způsobem, přemůžeme sebe samy a svět, a nalezneme onu tichou veselost, onen občerstvující klid života a působnosti, jenž nemůže býti zkalen ani vzpomínkou na egyptské hrnce masa, ani vším bohatstvím světa a jeho rozkošemi. A v tomto přesvědčení dovoluji si tvrditi: Nikdo není příliš dobrým pro učitelské povolání, ale jistě jsou pro ně často příliš špatnými i ti, kteří se považují za nejlepší. Bez tohoto přesvědčení užil bych pohanského výroku: „Quem dii odere, paedagogum fecere“ t. j.: Koho bohové nenávidí, toho udělají učitelem“. (Od. 118.)

Mnohé výchovné a učební návody slouží příliš dobře, v níž a pro níž jsou psány, a podléhají tudíž nějakému filosofickému směru, nějaké právě platné modní theorii...

Paedagogika národní školy musí se však řídit především tím, co je věčno a nepomíjitelno, jediné tím, co vzdorovalo času a odolalo všem bouřím. Musí tudíž každou stránkou dosvědčovati, že spisovatel rozeznal, co trvá a co mizí, co je věčno a nezrušitelno. Poznání tohoto nabýti lze jediné z božského zjevení, a spojeného s ním důkladnějšího studia dějin světa a výchovy. Studium toto musí ovšem býti konáno tak, aby se člověk napřed učil jako žák a ne aby hned z počátku si počínal jako kritik. (Od. 120.)

Žádný rozumný, v pravdě vzdělaný člověk nemůže učitelskému stavu a učitelům národních škol upříti plnou úctu. Nemůže také vážně pochybovati, že zásluhy tohoto stavu mohou se směle postaviti vedle zásluh jiných stavů...

Z toho však, že celému stavu a povolání přísluší dokonalá úcta a uznání, nesmí jednotlivec uzavíratí, že důkladná část všeho toho kadidla musí projíti jeho nosem. Stav a povolání nečiní jednotlivce výtečníkem a nedává mu zásluh; to působí jen způsob, jakým kdo plní své povolání. Kdo tedy působí teprv od včerejška nebo předvčerejška, nesmí žádati, aby se mu dostávalo nějaké zvláštní úcty. Začátek není ještě konec. Úcta musí býti zasloužena a dobytá ještě více než láska. (Od. 128.)

Francouzský státník a dějepisec Guirot praví: „Učitel národní školy jest mužem, jenž musí více věděti, než čemu učí, aby tomu mohl učiti rozumně a pěkně. Musí žíti v nižším kruhu působnosti, přece však musí míti vznešenou duši, aby si zachoval onu důstojnost smýšlení a jednání, bez níž si neudrží úctu a důvěru rodin. Musí míti vzácnou směs mírnosti a pevnosti, neboť v občanské společnosti stojí níže než mnoho jiných a přece nesmí býti nikomu otrockým sluhou. Nesmějí mu býti neznáma jeho práva, ale přece musí mysliti více na své povinnosti. Všem má býti příkladem, všem sloužiti radou. Především nesmí pomýšleti, aby unikl svému stavu; má býti spokojen se

svým postavením, jelikož v něm koná dobro, odhodlán jsa žíti a zemříti ve službě obecné školy, an ji považuje za službu Boží a ne lidskou.“ (Od. 130.)

Trpělivost! Sailer nazývá ji ve své paedagogice „korunou všech ctností výchovných“...

Ach, právě proto, že není dosti trpělivosti, ozývají se často školní síně nářkem dítek. Protože nemá učitel této koruny ctností, bojí se dítky učitele a školy a nenávidí je. Protože došla trpělivost, pozbývají laskavé nauky náboženské své oživující síly a padají mezi bodláčí a trní. Nedostatek trpělivosti učitelovy vniká ze školní světnice do rodinného domu a zaviňuje svár a nedůvěru mezi oběma výchovnými činiteli.

Ach, přál bych si, aby v každém výchovném návodu věnován byl trpělivosti jadrný odstavec, a v našich učitelských konferencích aby tato ctnost vždy znova byla zdůrazňována a doporučována jako ono známé „ceterum censeo“. Ale zdá se mi téměř, že přednášky o lučbě, o klassicích a jejich dílech, o vesmíru, o psychologických teoriích atd. ubírají nyní místa mnohému, co jest učiteli, jako vychovateli nejpotřebnějším, i když to méně lichotí samolibosti. Tak zvané všeobecné vzdělání svými stále rostoucími požadavky zatarasuje cestu vlastnímu vzdělání odbornému...

Ale kde nalézt trpělivost? Kde přebývá? Přebývá a hledati ji dlužno v lásce a sebezpoznání. Láska shovívá a trpí, sebezpoznání učí nás nahlížeti do vlastního nitra, pozorovati vlastní nedostatky a chyby a připomíná nám naše dětská léta..

K tomu, aby vítězila netrpělivost, přispívají hodně též ti, kteří školy povyšují či vlastně snižují na výrobní vědomosti.

Trpělivost má býti ovšem spojena s rázností. Bez trpělivosti trpěla by mládež příliš od učitele, bez ráznosti trpěl by přílišné učitel od mládeže. (Od. 174.)

BOŽENA BINKOVÁ.

Některé myšlenky o výchově zejména divčích.

Stopující vývoj paedagogiky znamenáme, že u všech národů dávné minulosti hlavní zřetel u výchově mládeže obrácen k pohlaví mužskému, kterážto zvyklost zachovala se více méně až na naše dny. Přes to však vyskytují se téměř u veškerých národů četné známky, jež určitě souditi dají, že i za starého věku již nutnost vzdělání ženského pohlaví uznána a oceňována byla, že není snad teprve příznakem doby nové. A kterak bychom si objasnili zjevy — byť i z části jen vybájené — oslavovaných žen někdejších národů kulturních, a neméně jinde, pak-li nepožívaly hrdinky ony pečlivé výchovy? — Semiramis, Dido, Andromache, Iphigenia, Nausikaa, Sappho, Veturie, Kornelia, u nás pak Kazi, Teta a Libuše — věru tolik věští nám duševní síly, odhodlanosti, věrné oddanosti, myslí ušlechtilé a spanilé, citu útlého i rekovně obětavého, umu ducha jakož neméně rukou pracovitých, že nutno tázati se, zda nevloženy všechny ty poklady toliko výchovou v povahy oněch žen? A popatříme-li k národu židovskému, předchůdci křesťanstva: zda ne-

zračí se nám ženami: Juditou, Estherou, hrdinskou matkou Makka-bejskou výchova nejbedlivější, povznesena nad onu pohanských žen, ana vedena duchem Boha jediného?

A tu pomeškejme u vzoru ženy, jež skýtá mudřec ve Příslovích: „Ženu statečnou kdo nalezne? Z daleka a posledních končin jest cena její. Důvěřuje se v ni srdce muže jejího, a kořistí nemá nedostatku, (t. j. má dosti příjmů; netřeba mu kořisti). Odplatí jemu dobrým a ne zlým po všechny dny života svého. Hledala vlny a lnu a dělala dle umění rukou svých. Učiněna jest jako loď kupecká, z daleka nesoucí chléb svůj. A v noci vstala a dala kořist domácím svým, a pokrmy děvkám svým. Shlédla pole, a koupila je: z výdělku rukou svých štípila vinici. Přepásala silou bedra svá a posilnila ramena svého. Okusila a viděla, že dobré jest zaměstnání její: protož neuhasne v noci svíce její. Ruku svou vztáhla k silným věcem, a prsty její uchopilo vřetenno. Ruku svou otevřela nuznému, a dlaně své vztáhla k chudému. Nebude se báti za dům svůj před zimou sněžnou: neb všickni domácí její oděni jsou rouchem dvojnásobným. Přikryvadlo udělala sobě: kment a šarlat jest oděv její. Slovný jest v branách muž její, když zasedá s radními země. Plátno drahé udělala a prodala, a pás dala Chananejskému (kupci). Síla a krása jest oděv její, a smáti se bude v den poslední. Ústa svá otevřela k moudrosti, a zákon milostivosti jest na jazyku jejím. Patřila na stezky domu svého (t. j. na chování čeledi své hleděla) a chleba zahalčivě nejedla. Povstali synové její a za neblahoslavenější ji vyhlašovali; i muž její chválil ji: Mnohé dcery shromáždily bohatství, tys převýšila všechny. Oklamavatelná jest milost, a marná jest krása; žena, kteráž se bojí Hospodina, tať chválena bude! Dejtež jí z užitku rukou jejích, a nechať jí chválí v branách skutkové její.“

Ejhle! obrazem tímto vztyčen jest ideál ženy pro všechny časy a poměry. Jím stanoven účel a zároveň program dívčí výchovy: „Žena, kteráž se bojí Hospodina, tať chválena bude“ — avšak netoliko v branách pozemských, ale i na věčnosti. Ona žena bohobojná však i vzdělána všestranně, v rozumnosti ducha a neunavně pílí rukou svých.

Neznámo nám vychovatelům, ve které poměry svěřenkám našim kdys vstoupiti bude; zda souzeno jim snad Božskou prozřetelností vésti kdys domácnost vlastní, zda cizí, zda vychovávati dítky svoje aneb jinými svěřené, zda starati se o majetek vlastní neb bližních, o úřad vznešenější neb nižší zaměstnání; — a rovněž zahaleno rouškou budoucnosti, bude-li se to díti za okolností mravně i hmotně příznivých aneb v tísní mnohé, za pronásledování, utrpení a bídy. Proto třeba u výchově vodítka, abych tak řekla normálního, jež povždy a všude se osvědčí a dáno výchovy účelem posvátným: bázní Boží, kterážto zahrnuje lásku k Bohu nade všechno a k bližnímu jak k sobě samému, — vodítka to pro vychovatele i chovanky.

Známa zásada paedagogická: Vychovávej chovance tak, aby stana se samostatným ustanovení svého dosáhl. Které však naše ustanovení, již v učení Kristovo věříme, netřeba zvláště podotýkati. — Lásku pravá pak zjednáva povždy i blaho vezdejší, neb trpěliva, dobrotiva jest; láska nezávidí, nejedná lehkovázně, není ctižádostivá, nemyslí zlého. Lásku všechno snáší, jest zřídlem neustálé spokojenosti, myslí jaré, třeba již hlava zšedivěla, stáří se ve tvář zarylo. Lásku i dává nalézti

pravé povolání, bez něhož život lidský unylý, chudý, byť hojností oplýval, v požitcích světských se jen ztápěl.

Vedena budiž proto výchova vůbec, zejména pak dívčí na základech náboženských; takto jedině i mravna bude, neb mravnost bez Boha nemožna.

Proč kladu důraz na výchovu dívčí? — Jelikož zjištěno, že způsobuje špatná výchova žen mnohem více zla, než špatná výchova mužův, any nepravosti mužů přechasto vyplývají z pochybeného vychování, jež obdrželi od svých matek, a z vlivu, jímž na ně působily ženy jiné, nešlechtné. Rozumné, svědomité a zbožné ženy jsou základem blahobytu a štěstí rodin, obcí, států, veškeré společnosti.

Hned od prvých dob křesťanství, jež ženě teprve zjednalo plná práva, učinilo z ní důstojnou družku a rádkyni mužovu, již tehdy pečováno o vhodnou výchovu žen, a dějiny jak církevní, tak profanní vypravují o skvělých výsledcích těchto snah. — Za středověku, kdy křesťanství dosáhlo plného rozvoje a všecek život veřejný, jakož i soukromý jím byl proniknut, i výchova dívčí v duchu tom blahodárném pěstována. I byla tehdy buď výchovou rodinnou, a to jak v kruzích měšťanských, tak i šlechtických, aneb děla se v ústavech dívčích, klášterích, do nichž i členové rodin panujících přechtěně vstupovali. Bývalo takto u nás i jinde, a právem jest se nám honositi v národě našem vychovatelkami věhlasnými: sv. Ludmilou, Mladou, Anežkou Českou i Dubravkou, jež přidruživše ke zdatnosti slavných svých předkyň polomythických cnosti v pravdě křesťanské, staly se apoštolkami národů, požehnáním zemí.

Podobně jako ve středověku vedena výchova ženská i za věku nového, ač tenkrát již leckde veřejné školy dívčí zařizovány, až tyto za 19. století téměř všeobecně zavedeny, tak že nyní výchova hromadná, školní výučbu domácí daleko předčí: co do rozšířnosti jednak, namnoze však i do účinků v duševní vývoj dívek i jejich povahu. Veskrze utěšených výsledků však i za příznivých okolností dosíci lze jenom tehdy, poji-li se ladně výchova školní s domácí, by vyplňovala tato nevyhnutelné mezery oné. Nutno tudíž, aby dorozuměna byla škola navzájem s rodinou, byť i nebylo styků, přímých, ať jsou styky idejní, a to oceněním nejlepší stránky výchovy zdárné: její nábožensko-mravní podstaty. — Kéž zavládlo by dorozumění toto všeobecně, dříve, než marně pozýváno bude zpět k nepomíjitelným ideálům člověčenstva!

Nuž, mějme naději, že bude zase lépe; neb hlasy tisícův a tisíců se rozléhají, již žádají nápravy, obnovy náboženské, již vycítili ze zkušeností posledních decenií, že kvapíme hmotné i mravní záhubě v ústřety. Pokolení nábožensky obnovenému na základě zdárné výchovy mládeže, zejména dívčí, pokolení, jež podle vzorů svých praotců vážiti si bude nade vše sv. víry — v mileném národě našem drahého to odkazu cyrillo-methodějského — pokolení takto sesílenému podaří se, by rozřešilo i otázky sociální i ryze hospodářské, by opřelo se osvětou křesťanskou oné lžiosvětě, jež za našich dnů rozměry děsivými porušuje inteligenci, šlape po ideálech, je ničíc.

Napomáhejž i dílo naše, ani staviteli jsme o mohutné budově výchovy dívčí, jež zároveň výchovou člověčenstva veškerého, napomáhejž hřivnou svou lepší budoucnosti! Položena v ruce naše útlá ta srdéčka,

jež tolik jeví dosud plastičnosti. Nejsem optimistkou avšak nedá se upříti, že moc naše nad mládeží jest veliká, pak-li se upřímně snažíme jí využití. Jsme učitelé národními, zasadme se tudíž, bychom, seč síly naše, o povznesení národa svého pracovali! Jsme údy sv. římsko-katolické církve; buďme si toho vždy s hrdostí radostnou vědomí a veďme i mládež nám svěřenou k tomuto smýšlení! Jsme konečně dítkami jediného Boha, jenž nejvěrnějším přítelem dítek jest: nuže, milujme tu mládež nám svěřenou, milujme dítky podle příkladu Božského přítele dítek, a bude i sláva naše kdys nezměrna, pak-li na mnohých z chovank našich se vyplní slova: „Žena, jež bojí se Hospodina, tať chválena bude!“

FR. PIŠMISTR.

O náboženské výchově na školách obchodních a průmyslových.

Národ český učinil za posledních dob na všech polích ušlechtilého snažení pokroky nevšední. Probrav se ze svého těžkého, 200letého, přímo smrtelného spánku k životu novému, jal se pracovati všemožnými prostředky o svém sesílení, zdokonalení a zmohutnění. A třeba, že ještě mnoho jest, čeho mu doháněti, stojí tu přece dnes již jako muž silný a zdravý, který ví, co chce a čeho mu k jeho zachování nutno, a hodlá se toho také dopracovati poctivým svým přičiněním a snahou jemu od pradávna vrozenou. Očistiv dlouholetou neúpornou a obětavou prací minulost svou od různých skvrn příhany, zvelebil svou řeč, vyzdobil sad svého písemnictví květy spanilými, vynikl ve všech oborech umění, pěstoval se zdarem a přivedl na vysoký stupeň dokonalosti také své zemědělství. Ale přes to všechno nechával přece jen dlouho ležet: jedno pole ladem. Bylo to pole průmyslu a obchodu, na němž již dávno vyrůstal národům jiným zlatý a bohatý klas požehnaní. Zavínil to jednak boj veliký za odvěká práva naše, boj, který až do dnů našich zabírá všecku naši mysl a pozornost a také všecky síly naše. Na druhé straně dlužno příčinu toho hledati v lásce a náklonnosti našeho národa ku klidnému hospodářství polnímu, které stalo se mu po Přemyslu oráči údělem.

Ale konečně udeřila také v ohledu národohospodářském jeho hodina.

Nabyl také on přesvědčení, že nesmí ani v těchto důležitých odvětvích zůstatí za jinými, nýbrž že musí vytrhnouti kořen všech proti nim v jeho duši zakotvených předsudků a úsilovně doháněti, co dosud na poli národního hospodářství zameškal. Láska našeho národa ke školství jest příkladnou. Důkazem toho ty četné školy všeho druhu, které si vlastním nákladem, vlastní obětavostí pořídil, věnovav zvláště hlavní péči a starost školám středním.

Žactvo do nich jen jen se hrnulo; ale brzy se ukázalo, že střední naše školy a následkem toho i vysoké školy vychovávají sice hojně intelligence, že však v oborech, pro něž byla ona vzdělána a vychovávána, počíná pro ni nedostávatí se místa. A tu pojali někteří naši přední a praktickým duchem vedení múžové výbornou myšlénku — zvele-

bití půdu národního hospodářství. Jali se totiž obracet pozornost našeho lidu a jeho nadaného dorostu k obchodu a průmyslu.

Myšlenka byla dobře pochopena i oceněna a naše obchodní školy a obchodní akademie jsou jejím výkvětem.

Nehodlám zde o nich mluvit vůbec, nýbrž mám na zřeteli pouze jejich jednu stránku nejen závažnou, nýbrž přímo nad pomyšlení důležitou, protože nevyhnutelnou a nezbytnou. Postrádáme v nich totiž jako závazného předmětu vyučovacího — náboženství.

Jako neobejde se bez náboženství žádný stav lidské společnosti, nemůže ovšem obejít se bez něho ani stav obchodnický. Jeť i obchod prací, často velice nesnadnou a namáhavou, protože jedná se při ní nejen o poctivý výdělek a zisk, nýbrž že hraje při ní důležitou úlohu také případná ztráta všeho, i poctivě získaného jmění. Staročeské přísloví dí: „Modli se a pracuj!“ Nezní to jako vyzvání, aby také obchodník dožadoval se pro zdar a výsledek své práce pomoci nebeské modlitbou? A čímž je jest modlitba? Jest jen výronem víry a náboženství!

Komptoiry „katolických“ obchodníků skvějí se mnohde zvláštním dokladem víry a důvěry v Boha. Každý katolický komptoir a místnost prodejní vyzdobena bývá buď sv. křížem nebo obrazem Spasitelovým. A což zavěšují křesťanští obchodníci sv. kříž aneb obraz Spasitelův na stěny jenom k vůli pouhé jejich výzdobě? Nikoliv! Oni věří v ono starodávné přísloví: „Na Božím požehnání všecko záleží.“ A věří mu proto, že za své praxe důkladně a hojně se o tom přesvědčili, a že jeho velikou pravdu v plné míře poznali.

Nuže, vidí-li tito samostatní, zkušení a věkem zralí mužové kotvici veškerých svých nadějí v pomoci Boží a volají-li o ni v hodinách svých nejtěžších, jakže by někdo mohl býti proti tomu, aby napájena byla dechem svatých pravd náboženství našeho již i ta mládež, kteráž věnovati se hodlá stavu obchodnímu? Dnešní doby jsou lidé, kteří praví, že není vzdělanému člověku potřebí náboženství vůbec, druzí pak dí, že vyučovati náboženství na školách obchodních není třeba proto, že jejich posluchači jsou většinou již dospělí mladíci, kteří nabýli dostatečného náboženského vzdělání ve školách přípravných.

Ani ti, ani oni nemají pravdu. Že první pravdu nemají, za to nám ručí dějiny všech národů, které dokazují, že právě nejpřednější a nejosvědčenější mužové jejich kladli veliký důraz na potřebu náboženství, že sami z přesvědčení nejen věřili, nýbrž tuto víru svou dokazovali také zřejmými platnými skutky. Příklady: Newton, Radecký, Palacký, Gladstone a celá řada jiných.

A co se týče druhých: naši obchodní akademici odbyli po většině jen 4 třídy nižší školy; ba mnozí z nich neodbyli ani těch, vykonavše pouze zkoušku přijímací. Jsou to tudíž celkem mladiství jinoši, kteří, třeba že měli doma dobré vychování náboženské, mohou ho pozbyti ve víru velkého města přece jen snadno. Také tu poučuje nás smutná zkušenost, kterak doma dobře vychovaný akademik obchodní, spustiv se v ryčním a svůdném městském životě víry v Boha, způsobil nejen svým rodičům starostlivým těžký zármutek a žal, nýbrž že ubil tak všecku svou existenci, své štěstí a svou budoucnost, zabloudil pohříchu na místě do ráje líbezných někdejších svých snů do pelechu hanby, kaluže špíny a doupěte vyvrhelů a odtud se dostal pak až za mříže žalární. Příkladů takových dosti!

Jakož vůbec každý člověk má dbáti své cti, musí jí dbáti obchodník zvláště, neboť osobní čest jest pro každého obchodníka přímo talismanem jeho budoucnosti a pokladem nevyvážitelným, protože mu zjednává nevyhnutelně potřebnou důvěru, bez které neobejde se dnes nikdo ve světě vůbec, obchodník tedy zvláště. A domníval by se někdo, že ku pravému ponětí a pochopení tohoto pojmu osobní cti mohlo by vésti mladého obchodníka akademika něco jiného než n á b o ŷ e n s t v í, kteréž chová pro něho ve známém „Desateru Božích přikázání“ pravé perly? A říká-li se: „kdo cti nemá, jinému ji nedá“, jakže by ji mohl mít ten, kdo jí nevzdává Bohu, Pánu všemocnému, Jehož i sebe výše postavený, a snad i zatvrzelý, v kritické hodině toužebně na pomoc volá?

A co říci o tak zvaných průmyslových pokračovacích školách? Vyučování děje se na nich zpravidla v neděli — dopoledne — tedy v čas služeb Božích. Povážíme-li že školní rok na těchto školách trvá od 1. října do 30. dubna — nepřijdou ubozí učňové půl roku ve dny nedělní ani do kostela, nemluvě o přijetí sv. svátostí! Právě v tomto věku přechodném jest jim rádce duchovního a vyučování sv. náboženství velenutným! Jaké jest chování mnohdy těchto žáků, o tom trudno psáti! Caveant Consules!

DAGOBEST BERG.

Význam chlapeckých ručních prací pro školu a život.

Všeobecně se pocífuje, že naší obecné škole něčeho se nedostává, že není pro život tím, čím by býti měla, a proto všeobecná snaha, nedostatek tento vyšetřiti a nápravu zjednati. Pocífuje se všeobecně, že není naše škola přípravou pro život. Proto musí hoch, opustiv školu v nové své prostředí teprvé se vpravovati, nové osvojovací tlumy navazovati, vůbec nový život započítí.

Jinak jest tomu u děvčat. Dívka již od mala pomáhá matince při domácí práci, a ženské ruční práce, jimž se ve škole učí, jsou znamenitou přípravou pro pozdější její povolání. Dívka tedy, opustivši školu, nevstupuje do nového, jí cizího prostředí, ale pokračuje a zdokonaluje se v tom, k čemu domov a škola byly základ položily.

Nemíníme tím snad, že by předměty, jimž se ve škole učí, zbytečnými byly, aneb, že by snaha po zavedení lepších method bezúčelnou byla. Vše, čemu se ve škole učí, jest dobré a prospěšné! Rozšiřuje duševní obzor, zbystřuje ducha, zjednává osvojovací tlumy, tak že hoch snadněji vše chápe, a vnitřní souvislost jednotlivých počinů lépe vystihuje.

Než, nedostává se hochům příležitosti, svou vyškolenost duševní v něčem praktickém uplatniti.

Jinak jest tomu u děvčat! Dívky musí při ženských ručních pracích ustavičně počítati a měřiti. Při pletení a háčkování musí počítati očka, při vyšívání musí sobě rozměřiti vzorce, musí sobě rozměřiti, kde umístiti středovou ozdobu. Při přistřihování musí šetřiti plátnem aneb

jinou látkou, musí vyzorovati, kterak různé záhyby oděvu na rovné ploše se promítají.

Při každé takové práci vidí žákyně hotové dílo před duševním svým zrakem. Pozoruje, jak očko k očku, steh ku stehu se pojí, jak po částkách díla přibývá a v zaokrouhlený celek dospívá. Při práci musí bedlivý pozor míti na každé očko, na každý steh, nechce-li práci svou zmařiti. Učí se tedy žákyně při ženské ruční práci opatrnosti, trpělivosti a vytrvalosti. Mimo to učí se pořádku, učí se důmyslným upotřebením látky spoření a tříbí znamenitě svůj krasocit.

Všech těchto důležitých paedagogických momentů výchova hochů postrádá, čehož hoši v pozdějším svém povolání nemálo postrádají, Proto jest také hochům, učícím se řemeslu, veliké obtíže překonávati, nežli se do nového prostředí vpraví. První řemeslné výkony považují za něco ponižujícího, nádenického, a proto tolik předsudků jak u hochů, tak i u rodičů oproti řemeslu.

Na řemeslo jdou ponejvíce hoši chudobnějších tříd, kdežto rodičové zámožnější dávají své hochy na studie. Rodičové tito možná zapomínají, že snad právě řemeslo bylo základem jich bohatství, že by jejich bohatství ještě více vzrostlo, kdyby i syn řemeslo otcovo dále provozoval.

Jak vzkvétal a vzrůstal by se utěšeně český průmysl, kdyby právě zámožné rodiny syny své na řemeslo dávaly. Kolik českých velkozávodů mohlo na Moravě již býti, kdyby ne toho pošetilého obyčeje, že synek zámožné rodiny studovati musí, ať již k tomu vlohy má, čili nic.

Této převrácenosti a pošetilsti bylo by lze předejiti, kdyby ve škole obecné chlapeckým ručním pracím se vyučovalo. Pak by přemnozí rodičové, vidouce, že hoch jejich jeví zvláštní chut ku pracím řemeslným, nenutili jej (jak bohužel namnoze se děje) do střední školy, aby teprve po nabytí smutných zkušeností a dosti značných obětí peněžitých se přesvědčili, že by svému hochu mnohem více byli posloužili, kdyby jej byli vychovali k samostatnému postavení občanskému.

Jest také smutným úkazem, že mnohý synek, nabyv trochu povrchního vzdělání školního, pohrdlivě pak již pohlíží na své příbuzenstvo živící se prací ruční, bez jehožto mozolů nebylo by mu ani možno domoci se vyššího postavení v sociálním životě.

Vyučování ručním pracím jest u výchově také v jiném ohledu důležité. Z nesprávného rozlišování práce duševní a práce ruční vyvinulo se ono opovržení, kterým zástupcové těchto směrů na sebe nevraží. A tímž opovržením, kterému za klassických dob starověku ruční práce byla propadla, splácí tato toutéž jednostranností. Z tohoto klamného předsudku vyvinulo se ono neoprávněné nedoceňování jednotlivých zaměstnání, a ona sociální propast, dělící tato.

Zavedením ručních chlapeckých prací do školy obecné utváří se i poměr mezi učitelem a žákem způsobem přátelštějším. Učitel stává se hochům přítelem a pomocníkem. Kázeň udržuje se zcela jiným způsobem, neb žáci jsou sami sebou sama ochota a horlivost; každý pokyn a každá pomoc se s povděkem přijímá, a navádí-li učitel správným způsobem žáky ku práci, obejde se bez jakéhokoliv kárání a jiných

obvyklých školních trestů. Hlavní methodické umění spočívá v tom, naváděti žáky ku samostatnosti a cvičiti je v nazírání a přemýšlení. Čím malomluvnějším učitel při ručních pracích jest, tím jistěji toho dosáhne, a čím důkladněji techniku sám ovládá, tím větší důvěry u svých žáků nabude. Pak samo sebou přichází, že jeho přátelské radě rádo sluchu se popřává a že jeho vliv na výchovu mnohého hocha nezřídka až za věk školní sáhá a pro příští povolání rozhodujícím se stává. Právě v tomto ohledu jsou ruční práce nejpevnějšími pouty školy a života; ba právě při zvlášť tak obtížné volbě životního povolání mohou míti rozhodující vliv, jako málo který jiný školní předmět. Teprve toto praktické vyučování umožňují učitelům poznati „celého člověka“. Mnohý hoch, se kterým učitel nic jiného leda trochu soužení a zlosti užil, stane se ve školní dílně oblíbeným a platným.

Avšak i vlohy jeho docházejí lepšího poznání, tak že mnozí rodičové mohou se uvarovati zklamání, které by je neminulo, kdyby chybili u volbě příštího povolání. Zvláště onu, dnes tak značně rozšířenou zálibu, chtíti, aby hoch byl učeným pánem neb nějakým úředníkem, lze vyučováním ručních prací na pravou míru obmeziti. Ať si volí dorůstající hoch sám své povolání; naučme jej poznati, že také jiným způsobem šťastným a spokojeným státi se může a ne pouze studiem knih. Zkušenost dávno to potvrzuje, že, jak Herbart praví, „mnohý hoch spíše u řemeslníka se uplatní nežli ve škole“. Jest známo, že žáci, vynikající ve škole bystrostí a pilností, často v životě zanikají, kdežto mnohý, dle zdání méně nadaný žák později vynikne. Mnoho mužů, vynikajících buď v praktickém životě, buď v průmyslu aneb vědě, pokládáno bylo ve škole za žáky méně nadané.

Zijeme za doby, kdy praktický směr vždy víc a více se uplatňuje. A za takového proudu časového neměli bychom naznati, že jest na výsost nutno dáti mužské mládeži to, čeho v každém druhu povolání nezbytně potřebovati bude: praktického smyslu a dovedné ruky? Není žádného povolání, které by součinnosti rukou postrádati mohlo. Vezměme na př. lékaře! Jak nanejvýš potřebno a nesmírně důležito jest, jak pro lékaře, tak i pro nemocného, aby lékař měl jistou ruku a bystré, vycvičené oko. Rukou lékařovým svěčujeme často vše. Nezřídka spočívá náš život i naše zdraví v rukou operatérovy.

Veškerý úspěch a zdar operace závisí na, až do báječna sáhající dovednosti a jistotě ruky ve spojení s výtečným bystrým zrakem operátora. Z tohoto příkladu, jakých by se ještě více uvésti dalo, jest vidno, že chlapecké ruční práce jsou pro hochy tak nezbytné, jako pro děvčata ženské ruční práce. Náзор, že hoši později všemu, v jich povolání potřebnému, se naučí, nutno naprosto zavrhnouti, neb jest naprosto neodůvodněný. Všimněmež si na př. onoho nejvíce pěstovaného umění, hudby. Žádný zajisté nebude chtíti, aby z 20letého mladíka světový umělec se stal, před tím-li hudbou vůbec se nezabýval. Má-li se při hře na housle nebo na piano nějakého stupně dokonalosti dosíci, nutno již od nejtělejšího mládí prsty cvičiti. Podobně je tomu tak i u jiných zaměstnání, kde dovednost ruky obzvláštního významu jest, na př. v sochařství, malířství.

Hloubání o vývoji dítěte poučuje nás, že výcvikem motorických popudů záhy počítati má, neb střediska mozková, z nichž vycházejí popudy ku pohybům svalů rukou, se časně vyvinují (dle Preyera počínají chápavé pohyby malých dítek již v 17. týdnu). Při záhy započatém

cviku dosahují pohyby svalů takového stupně dokonalosti, k jakému v pozdějším věku více nedospívají. U dospělého člověka jsou motorické dráhy pro jisté pohyby již v tak vysoké míře ustáleny a buňky uzlinné (gangliové) již tak vyspělé, že činnost motorických drah jen stěží stupňovati lze.

Z těchto poznatků psychologického bádání vyplývá, že se s vyučováním ručních prací pozdě započítí nemá. Jak zkušenost učí jest nejvhodnější dobou pro toto vyučování doba od 8.—16. roku. Počne-li se s těmito cvičeními později, jest nejvhodnější doba promeškána a výsledek více méně pochybný.

Pro naši výchovu nemůže býti vznešenější a ušlechtlejší mety nad tu, aby dítě poznalo skutečnou hodnotu práce, aby prací ku práci se připravovalo. Četné výroky slovutných mužů o výchovné hodnotě ruční práce dokazují, že naše škola na výši doby nestojí, že jest pouze učebnou síní pro duševní dřinu, místem pro didaktický materialismus. Ač naše školy lepšími jsou škol dob dřívějších, nicméně nevyhovují nárokům přítomnosti, a ještě méně vyhoví v budoucnosti, neb nejsou tím, (čeho u nich nejvíce se postrádá), totiž školami pracovními.

John Dewey, professor na new-yorské universitě, vytýká nynější škole, že považuje dítě „především za naslouchající bytost“. Než přirozeností dítěte není tiše seděti a vnímati, nýbrž pohybovati se a něčím se zabývati. Především jsou to čtyři pudy, které ne potlačovati, nýbrž účelně vyvinovati účelem školy býti má, a sice: pud sdílnosti, pud bádavosti, pud tvořivosti a pud po uměleckém uplatnění. Kdežto nynější škola počíná čtením, psaním a počítáním, tedy věcmi, jež pro dítě zajímavými nejsou, nutno započítí zaměstnáním tvořivým, čímž dítě dle vývoje lidstva postupuje.

Jako dítky již ve svých hrách zcela mimovolně techniku pradohy napodobují, stavíce chatrče, napodobující lukem a šípem honbu, podobně musí základy pro dějiny a vědy přírodní na podkladu technických prací položeny býti. Technické práce ze dřeva a kovu, tkaní, šití a vaření musí v soustavě výchovné takové místo zaujímati, jako by byly životním účelem a ne pouze učebnými předměty. Musí býti prostředkem, kterým se škola stává přirozenou součástí veškerého života, kdežto doposud jest jen stranou ležícím místem, kde se lekcím naučiti jest. Má-li výchova jen poněkud nějaký význam pro náš život míti, musí se právě tak důkladně pozměniti, jak se to s naším sociálním životem dalo. Tato přeměna jest již v počínání, a nová zařízení v našem školství jsou známkami a důkazy podobného vývoje. Bude-li naše škola zařízena po způsobu nějakého sdružení, ve kterém se jednotliví členové v praktické práci uplatňují a duchem kázně a silou sebeovládání vyzbrojují, pak jest tím nejlepší záruka lepší budoucnosti člověčenstva dána.

Toť jsou v hrubých rysech stěžejní ideje, jsoucí podkladem výchovnému systému Deweye. Praktické zavedení tohoto systému na vychovávacích ústavech v Chicagu, jež zapříčinilo rychlé vzkvétání tohoto ústavu, jakož i chvalná pověst, kterou si tato škola zjednala, jsou doklady dobrého úspěchu její činnosti.

„Non scholae, sed vitae discimus.“ Život se necení dle zažitých požitků, nýbrž jen dle vykonané práce, která jediné činí člověka spo-

kojeným a šťastným. Jako jest zdraví vůbec největším statkem života, podobně jest i práce největším štěstím člověka. Práce jest pro každého jednotlivce nutností. „K práci zrozeni jsme; život tedy činný — pravý život jest, zahálka živého člověka pohřeb.“ (J. A. Komenský.)

Ruční práci podmíněna jest také existence veliké většiny lidské společnosti. Onen národ zaniká a zanikne, který se pracovati nenaučil. Existence národa jest jen potud zajištěna, pokud pracovati dovede, pokud v práci účel své existence spatřuje. A skutečně probírajíce se dějinami lidstva shledáme, že jediné národové pokročilí, jejichž heslem byla vždy „plodná práce ve všech oborech lidské činnosti“, z pravidla oplývali blahobytem a vévodili také národům méně vzdělaným a tudíž také málo produktivním po stránce technologické.

Ozřejmujmež tedy mládeži hodnotu a význam práce a vštěpujmež jí lásku ku práci. Toť bude nejlepším věnem na strastiplné dráze klopotného života. „Výchova ku práci“ a „výchova prací“ toť jsou ony dva stěžejné body, kolem kterých se konečně veškerá sociální politika otáčí. Nejhlubší myslitelé a básníci všech věků a národů to naznali a každý svým způsobem to vyjádřili.

Avšak nejkrásnější chválu pěl práci Tomáš Carlyle těmito slovy: „Jest v práci jakás trvalá vznešenost, ba dokonce cos posvátného. — Ne posledním evangeliem tohoto světa jest: Znej práci svou a konej ji!“

(Pokračování.)

J. Š.

Moderní vynálezy v oboru didaktické methodiky a paedopsychologie.

Kriticky osvětluje J. Š.

(Pokračování.)

Zvláštností method anglické a francouzské jest spojitá numerace. Angličtí methodikové užívají při tom římských číslic jakožto názoru při počátečním vyučování počtům, uvádějice je s číslicemi arabskými v paralellismus následujícím způsobem: ¹⁾

1 one I	21 twenty-one XXI
2 two II	22 twenty-two XXII
3 three III	23 twenty-three XXIII
4 four IV	24 twenty-four XXIV
5 five V	25 twenty-five XXV
6 six VI	26 twenty-six XXVI
7 seven VII	27 twenty-seven XXVII
8 eight VIII	28 twenty-eight XXVIII

¹⁾ K vůli přehlednosti a vzhledu v anglickou soustavu numerace uvádíme věrně otisk tabulky „Numbers“.

9 nine IX	29 twenty-nine XXIX
10 ten X	30 thirty XXX
11 eleven XI	40 forty XL
12 twelve XII	50 fifty L
13 thirteen XIII	60 sixty LX
14 fourteen XIV	70 seventy LXX
15 fifteen XV	80 eighty LXXX
16 sixteen XVI	90 ninety XC
17 seventeen XVII	100 one hundred C
18 eighteen XVIII	200 two hundred CC
19 nineteen XIX	500 five hundred D
20 twenty XX	1000 one thousand M ²⁾

Řady uvádějí se též vodorovně, při čemž vykládá se způsobem synkritickým sečítání a odečítání jednotky vzhledem k číslům V (VI, IV), X (XI, IX) a desítky vzhledem k číslům C (CX, XC), D (DX, XD), M (MX, XM) atd.

Vzpomeneme-li metody Breierovy, seznáme, že v podstatě se shodují obě tyto metody. Odchylnka jest toliko v rozsahu oboru číselného. Kdežto Breier po způsobu methodiků našich probírá v I. třídě toliko obor čísel od 1 do 20, methodikové angličtí a francouzští neváhají pokročiti hned v I. třídě až k 1000 i výše.

Naším pp. praktikům a snad i theoretikům bude se snad zdáti, že tato zásada methodiků cizokrajných jest upřílišena a že zvláště v jazyku francouzském musí nezbytně velké působiti obtíže. Kdežto v jazyku anglickém, německém a českém nalézáme přesnou soustavu numerace progressivní s pravidelným postupem přičítání, vidíme v řeči francouzské numeraci v postupu trhanou, střídavé přičítání a násobení. K vůli jasnějšímu vzhledu v soustavu tuto zmatenou uvedeme kus francouzské numerace:

0 zéro		
1 un	11 onze	21 vingt et un
2 deux	12 douze	22 vingt-deux
3 trois	13 treize	23 vingt-trois
4 quatre	14 quatorze	24 vingt-quatre
5 cinq	15 quinze	25 vingt-cinq
6 six	16 seize	.....
7 sept	17 dix-sept	30 trente
8 huit	18 dix-huit	40 quarante
9 neuf	19 dix-neuf	50 cinquante
10 dix	20 vingt	60 soixante
70 soixante-dix (!)		80 quatre-vingts (!!)
71 soixante et onze		81 quatre-vingt-un
72 soixante-douze		82 quatre-vingt-deux
73 soixante-treize		83 quatre-vingt-trois
74 soixante-quatorze		.....
75 soixante-quinze		90 quatre-vingt-dix (!!)
76 soixante-seize		91 quatre-vingt-onze

²⁾ Methodikové angličtí a francouzští pokládají numeraci za nejlepší přípravu k sečítání a odečítání jakož i za nejlepší, zcela přirozený prostředek k orientaci na základě správných pojmů čísel, jež právě numerací se tvoří genetickým postupem.

77 soixante-dix-sept (!)	92 quatre-vingt-douze
78 soixante-dix-huit	93 quatre-vingt-treize
79 soixante-dix-neuf	.....
97 quatre-vingt-dix-sept (!)	
98 quatre-vingt-dix-huit	
99 quatre-vingt-dix-neuf atd.	

Tato nepravdělná, pokažená směs čísel má se vpraviti dětem do hlavy hned v I. třídě! Nad tím by mnohý z našich pp. didaktikův opravdově zoufal. Leč praktikus francouzský neleká se ani nad tím bastardním apparatusem, nýbrž praví směle a praxí dokazuje, že nejsnadnější operace početní, jež pro počátek nemůže ničím vhodnějším nahrazena býti, jest právě numerace, jelikož se jí dítě orientuje v oboru číselném nejsnadněji a nejdokonaleji.

V řeči české a německé a v j. jde věc mnohem a mnohem snáze; neboť učitelé netřeba se zastavovati na př. u čísla 80 a dlouze vykládati, že se rovná 4×20 , u čísla 91, že se rovná $4 \times 20 + 11$ atd., což Francouzům působí veliké obtíže.

Úspěchy method francouzské a anglické jsou daleko lepší nežli úspěchy method našich; učení jde lehčeji a rychleji a výsledky jsou trvalejší nežli naše. Příčina toho záleží hlavně v principu paedopsychické multiplikace představ, o čemž na příslušném místě obšírněji bude pojednáno.

Z uvedeného jde na jevo, že

1. početní methody naše vynikají lepšími a četnějšími názorninami nežli methody cizokrajné;
2. methody početní anglické a francouzské vynikají nad naše svou podstatou a svými úspěchy;
3. nejlépe tudíž bude, zvolíme-li si podstatu method anglických a francouzských a připojíme-li nejlepší názorniny method našich.

Methody početní se stanoviska theorie a praxe školní.

Heslem moderní didaktiky učiněna zásada umělecké výchovy mládeže. Volal-li J. A. Komenský: „Všechno probuzele!“¹⁾ Královskou cestou přímo k cíli!“²⁾ moderní didaktikové staví se na stanovisko výchovy ideální, umělecké, vyšší nežli bylo dosavadní školní vyučování, jež se neslo téměř výhradně k životu všednímu, nemáme-li na zřeteli vyučování náboženské.

J. A. Komenského „Schola ludus“³⁾ směřovala v podstatě k témuž cíli jako jeho škola pansofická, totiž k snadnému a účinnému vyučování všech všemu,⁴⁾ v čemž myslí se sice též umění, resp. pěstování uměleckého smyslu, avšak nikoli do té míry, jako se požaduje dnes v kruzích didaktiků výslovně.

¹⁾ Did. analyt. CLXXVI.

²⁾ Tamtéž CLIX.

³⁾ Opera did. omnia, p. III.

⁴⁾ Didaktika, kap. X.

Z hesla umělecké výchovy mládeže prýští se přirozeně snahy učiniti vyučování nejen snadné a účinné, nýbrž zároveň umělecké, budící a pěstující smysl pro krásu uměleckou, ideální. Snaha tato pokročila tak dalece, že pronikla i do předmětů méně poetických a více méně všedních, jež tím postaviti se mají v jakési vábivé světlo k upoutání duševních sil dětských.

Tak na výstavě jubilejní v Praze (1908) při počítadle Cimlerově předložen též moment umělecké výchovy v hodině početní; p. demonstrator předloživ řady obrázků různých zvířátek a předmětů přírodních, poukázal k tomu, že nazíráním na obrázky dotyčné budí se při počtech smysl pro krásu, čili, že nastává moment výchovy umělecké.

O působnosti takových názornin kolují dosud rozličné, sobě navzájem odporující úsudky.

Cimler a jeho stoupenci velebí počítadlo obrázkové též z toho důvodu, že lze cvičiti žáky ve všech základních výkonech početních (to ovšem lze též při počítadlech kuličkovém, knoflíkovém, mincovém atd.), že jest jednoduché a nikoli nějaký stroj, jehož zařízení odvádívá pozornost žáků (zdá se, že počítadla kuličková, knoflíková atd. jsou jednodušší než obrázková), že hravě budí v žácích samočinnost a zájem tak, že jsou opravdu jako hrou vedeni k početním poučkám. Vždyť i sami mohou na počítadle tvořiti nové a nové sestavy a obrazce k nemalé zábavě své. Zvláště pak na počátku (a každý počátek jest nejtěžší) podníti se záliba k učení tímto počítadlem více než jiným mrtvým přístrojem počítacím (obrázkové ovšem také není živoucí). Jiná přednost jeho jeví se v tom, že tu vzat zřetel i k jazykové stránce při počítání (což možno ovšem též i při jiných druhích názoru provésti).

Jiní methodikové soudí, že četné obrázky působí mezi žactvem roztržitost (což ovšem může se dít i též při jiných druhích názoru), že počítadlo obrázkové hodí se jen pro velmi omezený obor čísel a operace při něm, že jsou zdlouhavé. Volí tudíž raději počítadla kuličková, knoflíková atd. Jiní doporučují zvláště počítadla mincovní a kopecké, jelikož se hodí více do praktického života. Jisto ovšem jest, že počítadla obrázková jsou pro děti zajímavější než jiná. Vada jich jest toliko, že operace při nich jsou zdlouhavé a že dopouštějí toliko velmi omezený rozsah číselný.

Pokud se týče vyučování jazykového resp. věcného, tu ovšem žádoucno jest, aby názor byl mnohem větších, pokud možno životních rozměrův a pokud třeba, aby byl i zvětšen. Máme-li na zřeteli stránku umělecké výchovy, třeba jen potud přičítati drobným těmto obrázkům cenu, že navádějí ke vkusu zanechávající v obraznosti příjemné představy, což ovšem má býti podporováno celým zařízením třídy, knih vyučovacích i prostředků znázorňovacích.

Třeba však vyznati, že se obecně nehledí při počtech tolik na vkus jako spíše na zručnost a že v obchodech i při jistých úřadech klade se prvý a nejvyšší požadavek v ohledu počtů na zručnou dovednost.

V sešitě II. 1909 t. I. dokázáno, že úspěch při vyučování neřídí se obyčejně lepším názorem, nýbrž methodou a tudíž zůstanou zásady J. A. Komenského i v době moderních hesel o výchově umělecké

v plné platnosti. Skutečně vidíme, že v národech nejvýše vyspělých v obchodu a průmyslu nedbá se při vyučování příliš názoru, jako spíše nejlepší metody, kdež ovšem na výchovu uměleckou běc se menší ohled.

Všimněme si obtíže francouzského **arithmometru Arensova**; horní část obsahuje na 2 m² kuličkové počítadlo, po pravé a levé straně jsou tabelky mnemorační; dolejší část jest tabulí. Tabella mnemorační jest rozdělena ve tři veliké kolonny kolmé, jež od prava na levo značí třídy číselných hodnot (jednotky, desítky, sta v první kolonně; tisíce, desítky tisícové, stovky tisícové ve druhé; milliony, desítky millionové, stovky millionové ve třetí kolonně). Každá velká kolonna jest tudíž rozdělena ve tři menší. V každé kolonně jest 9 děr pro knoflíky; čáry dělicí kolonny jsou protaženy až přes tabulí vepod, aby se mohla snadně psát a čísti jednotlivá čísla v kolonnách pomocí knoflíků znázorněná.

Výhoda tohoto zřízení spočívá v tom, že možno snadným způsobem přivést dítky k porozumění konvencionálnímu principu, jímžto se číslícím propůjčuje hodnota relativní a ulehčuje se užití téže zásady.

Na počítadle pracuje se takto:

Když byla na kuličkách probrána numerace do sta a později rozšířen obor do 1000, překročí se k výkladu soustavy dekadické v počtech následovně. Na tabelky mnemorační (počítadlo knoflíkové, Francouzi tomu říkají též „hřebíkové“) zastrčí se do dírek prvního oddělení velké kolonny 9 knoflíků; dotyčné číslo píše se do prodloužení téhož oddělení na tabulí. Do téhož oddělení nelze zastrčit desátý knoflík; vyloží se tudíž pojem desítky a místo 10 jednotek prvního oddělení vloží se desítka do oddělení druhého téže kolonny; do prodloužení na dolní tabulí se desítka poznamená; jelikož z prvního oddělení kolonny byly knoflíky vyňaty, napíše se do prodloužení nulla. Nyní možno do obou oddělení vkládati knoflíky a znázorňovati čísla od 10 do 99. Přidáme-li jednotku, jež však nemá tu více dírky, vznikne pojem stovky a vyjmuče 99 jednotek, vložíme knoflík do třetího oddělení první kolonny a v prodloužení poznamená se stovka; v prodloužení oddělení jednotek a desítek napíšeme nully. Takto se pokračuje v I. třídě do tisíce (někdy ještě výše).

Francouzské počítadlo jeví se jakožto kombinace počítadel kuličkového, knoflíkového a znázornění soustavy dekadické. Výhody jeho jsou tudíž vícestranné; nevýhody jsou jako u našich počítadel kuličkového a knoflíkového, totiž jednotvárnost a z ní plynoucí fádnot. V ohledu tomto lepší jsou naše počítadla obrázková.¹⁾ Vada těchto, jež se předhazuje ostatně i počítadlům kuličkovým, knoflíkovým i krychlovým stejně jako obrázkovým, jest, že se odchyľují daleko od života praktického; neboť tu zřídka počítáme, kolik jest na př. 4 × 5 slepic, ale za to vyskytují se přečasto, ba obyčejně případy, kdy po-

¹⁾ Jak mi bylo sděleno, užíváno jich ve Sv.-Václavském pensionátu v Bubenči u Prahy hned od počátku zřízení tamní obecné petifridní školy tím způsobem, že na krychličky (Vlkovo počítadlo) nalípány různé obrázky, na každou 5; plocha šestá ponechána bílá.

čítáme peníze. Vadu tuto zpozorovali a odsoudili methodikové a hleděli ji odstranit; vznikla počítadla mincovní a kupecké krámy; též Cimler připojil ke svému obrázkovému počítadlu jakýsi způsob kupeckého krámečku. Kladeť na své počítadlo místo obrázků písanky, tužky atd., pod kteréž předměry zavěšuje svým způsobem na papíře nalípané mince. Způsob dobrý sice, ale vytýká se mu vada jako celému počítadlu obrázkovému,¹⁾ že totiž operace na něm jeví se zdoluhavé.

Pan Cimler pomáhá si tu způsobem psychologickým; po ukázání předmětů pracuje s psychologickými představami, jež obrazy v mysli dítek zanechaly; tím sílí se, jak sám praví, obrazivost dítek, což snad vyváží do jisté míry zdoluhavost toho nástroje. Jiní methodikové soudí ovšem, že možno obrazivost síliti též při jiných počítadlech, na př. při kupeckém krámu Balcárkově, při mincovní tabuli Thomově atd.

Vada nepraktičnosti, pokud se týče života samého, vytýká se tudíž i počítadlu francouzskému.

Po uvážení výhod a nevýhod všech těchto počítadel namane se myšlenka, zda by nebylo možno **sestaviti názorninu, jež by obsahla výhody počítadel francouzského, mincovního, kuličkového i obrázkového s uvarováním všech jich vad.**

Nejsnadnější způsob byl by ovšem užívati dle potřeby počítadel různých: k získání zájmu obrázkového; k rychlejšímu a většímu počtu kuličkového; k počítání praktickému mincovního a kupeckého krámu; k uvedení do soustavy dekadické systému dekadického počítadla francouzského. Způsob tento by se však svou přílišnou kombinací znechtivil. Proto autor těchto řádků po všestranném pečlivém uvážení všech výhod a nevýhod shora vytčených názornin početních sestavil **nové počítadlo kombinační.** Sestavení jeho jest následující:

V rámci připevněném na podstavci (dle způsobu ruského počítadla) jsou upevněny dráty, na nichž navléknuty jsou krychličky — 8 cm³ — z lehkého dřeva lipového. Na jedné straně každé krychličky upevněn jest halěř z bronzového papíru; plocha krychle jest bílá, aby halěř více vynikl. Na druhé straně každé krychličky jest obrázek zajíce, na třetí straně obrázek kuřete, na čtvrté obrázek koroptve. Obrázky jsou z tuhého papíru a možno je na plochu krychle nabodnouti pomocí drobného hřebíčku. Záměna vykonává se dle potřeby za týden, za 14 dní neb i za měsíc. K tomu možno ustanoviti žáka ze čtvrté třídy (10letého), jenž během hodiny jest s prací hotov, kteráž mu ostatně působí mnohé potěšení. Místo halěřů možno připevniti na plochu i jiné mince; pro obyčejné počítání však jsou halěře nejlepší. Způsobem tímto jest záměna velmi hojná jak v mincích, tak i v obrázcích.

Kdybychom krychličky postrčili prostě drátem, otáčely by se kol osy vodorovné, což by při počtech rušilo; aby nedostatek tento byl odvarován, prostrčí se každá krychle dvěma dráty; tím se otáčení zamezí a možno jest krychle jako na ruském počítadle kuličky velmi snadno na pravo i na levo pošinovati. Takto počítáme na př. halěře Chceme-li počítati zajíce nebo kuřátka nebo koroptve, třeba jen otočiti

¹⁾ Stejně jako knoflíkovému a krychlovému.

oba dráty o 90°, 180°, 270°, což se dá v několika okamžicích provést.¹⁾ Na každé dvojici drátů jest 10 krychlíček; na 10 dvojicích jest jich 100.

Zřízením takovým docíleno zručné pohyblivosti, praktičnosti i rozmanitosti velmi vábivé.

Po pravé straně pomocí šarnýrků připojena jest tabulka (10 × 3 dm²) dekadické soustavy s kolmými řadami knoflíkovými; na knoflicích sloupce jednotkového upevněny jsou halěře (z bronzového papíru); na knoflicích sloupce desítkového jsou desetihalěře; na knoflicích sloupce stovkového jsou koruny; na knoflíky sloupce tisícového přiloží se postupem času a učení desetikoruny atd. Podobně ovšem možno zříditi věc ohledně měř a závaží. Do prodloužených sloupců píší se dole čísla odpovídající postavení knoflíkův.

Po levé straně upevněna jest podobná tabulka na šarnýrcích; na ní zřízeny jsou přihrádky naproti jednotlivým dvojicím drátů; toť motiv kupeckého krámu.²⁾ Boční tabulky, jež tvoří jaksi křídla nového počítadla kombinačního, možno sejmouti a odložit, když jich právě není třeba.

Tabulka na pravé straně může býti též na dráty překlopěna (druhou stranou), kdež naproti halěřovým desítkám na krychlích jsou knoflíkové desetihalěře, tedy celkem 10; závorkami spojené desetihalěře po dvou označeny jsou dvacetihalěři, jichžto celkem jest 5; tyto spojeny jsou jedinou závorkou, označenou knoflíkem korunovým. **Tím zjednan důkladný názor v oboru mincí od halěře do koruny.**

Z uvedeného popisu jest patrné, že nové počítadlo kombinační, jež při veškeré kombinaci jest zcela jednoduché a tudíž i laciné, může zastoupiti shora vyčítanou řadu počítadel, koncentrujíc v sobě všechny jich výhody a vylučujíc všechny jejich vady.

S halěři, jež při kupeckých krámech pro velkou třídu jsou méně patrné, lze tu velmi rychle a okázale operovati.

S obrázky druhů nejrůznějších operuje se stejně zručně jako na ruském počítadle s kuličkami.

Soustava dekadická při čtení a napsávání číslic jest zcela zřejmá a velmi snadná k vysvětlení i znázornění.

Soustava mincí jest stejně postavena do světla názoru. Vedle desíti řad halěřů na krychlích (100) jest jeden řad rovnocenný — knoflíkových desetihalěřů — vedle tohoto rovnocenný pěti dvacetihalěřů, jež se koncentrují hodnotou v koruně.

Miniatury nového počítadla kombinačního hodily by se (bez obou tabulek křídelních) do rukou žactva jak k domácí, tak i ke školní potřebě mnohem lépe než miniatury počítadel obrázkových, jež se v rukou dítek obyčejně zvrhnou v naprosté hračky.

1) Otáčení děje se pomocí zvláštní klíčky kovové zcela přesně.

2) Ve Sv.-Václavském pensionátu v Bubenci-Praze užíváno tohoto motivu od r. 1898, kdy ústav byl zřízen. V přihrádkách těchto po boku počítadla jsou lištičky k zavěšení a postavení různých věcí.

Zdlouhavost a loudavost počítadel obrázkových a knoflíkových i krychlových jest tu odstraněna; obor názoru není omezen na několik málo jednotek, nýbrž možno tu vždy počítati v oboru celého sta bez veškeré závady; praktický počet pro život může tu dojíti rovněž úplné plátnosti dle přání a potřeby. Nad to celé počítadlo jeví se i ve velkých třídách jakožto názor okázalý, do podrobností jasný a zcela zřejmý.

Doufáme, že otázka počítadel bude tímto do značné míry osvětlena, ne-li úplně vymezena.

Poněvadž názor není při vyučování věcí samostatně rozhodující, nýbrž i správná metoda jest činitelem naprosto nezbytným, jak na jiném místě dokázáno, třeba jest i tuto věc na zřeteli míti a s pilností i pečlivostí nemenší o ní uvažovati.

Na nedostatečnost a nesprávnost našich dosavadních method početních poukázáno bylo na četných místech t. l.¹⁾ Současně poukázáno na **methody francouzské a anglicko-americké**, jež mají některé znamenité výhody nad dosavadní methody naše; při tom ovšem není radno přijati vše tak, jak to jest, protože i methody francouzské a anglicko-americké mají některé závažnější vady, jež třeba vyplenit, celý systém jich protříbit a vyjasnit.

Zlaté zrno, jež nalézáme v methodách francouzských a anglicko-amerických, jest, že nejsou tak otrocky omezeny jako methody naše, připouštějíce volnější rozvoj ducha a rozmanitost širšího rozhledu, která dítky tolik zajímá, baví a pozornost bezděky poutá.

Dále tu spatřujeme **princip uvolněné progresse a regresse**, jakož i jednotlivé **motivy paedopsychické multiplikace představ a volnější i rozmanitější základy method alternativní a synkritické**, čehož v omezených a nesmyslně roztržštěných methodách našich nemáme. Naopak nalézáme v našich methodách věci, (zlomky se zbytky, měření a dělení se zbytky), jež přesahují schopnosti 6-letých dítek, činíce vyučování počtům nejvýše trapné, omrzující, těžkopádné, nudné, unavující a umrtvující.

Některé chvály hodné výjimky nalézáme v početnici Kraus-Habernalově, kde vynechány jsou operace dělení a měření se zbytky. S potěšením pozoruje se též, že užito souvislé progresse (řad).

Ještě dále pokročil F. Josef Breier, jenž vyloučil ze své učebnice pro první třídu všechny zlomky vůbec.

Progressi spojitou a synkrisi provedl důkladně a účelně v oboru čísel u nás pro I. tř. obvyklém, totiž od 1 do 20.

Tím vyniká toto dílo nade vše ostatní naše početnice pro I. tř. a nelze fakta toho dle pravdy se stanoviska jak didakticko-methodické vědy, tak ani s hlediště praxe samé upříti.

¹⁾ R. 1907 (ročnk VII.) str. 14 a n., 68 a n., 130 a n., 181 a n., 210 a n., 315 a n. R. 1909 v druhém čísle.

Z tohoto důvodu uznáváme za vhodné o učebnici Breierově po-
dati obšírnější referát.

Názorniny, jichž užívá, jsou: počítadlo ruční (10 prstů), k němuž
případně připojuje dle způsobu anglicko-amerického číslice románské:

I, II, III, IIII, V, VI, VII, VIII, VIII, X atd.

Vedle těchto číslic uvádí se příslušný názor na počítadla ručním
(zobrazené ruce), pekně i na mincích (na mincovní tabuli Thomově).
Mimo to užívá též počítadla ruského.

Na počátku probírá se prostě numerace (halěře, prsty, římské
číslice) a cvičení na př.:

● = I.	○ ○ ○ ○ ○ =	× × × × =	
● ● =	○ ○ ○ ○ =	× =	
● ● ● =	○ ○ ○ =	× × × =	
● ● ● ● =	○ ○ =	× × × × × =	
● ● ● ● ● =	○ =	× × =	
I = ⊙	V = ●	II = ○ .	III = × . .
II =	IIII =	V =	V =
III =	III =	III =	I =
IIII =	II =	I =	IIII =
V =	I =	IIII =	II =
I + I = II		II - I = I	
II + I = III		III - I = II	
III + I = IIII		IIII - I = III	
IIII + I = V		V - I = IIII atd.	

Následuje numerace od 1 do 10¹) (mince, prsty, římské číslice,
arabské číslice v paralelních sloupcích). Při cvičení bere se číslo 5
za základ přehledu, čímž se počítání někdy usnadňuje. Na mincovní
tabuli vyznačí se přehled tím, že pět halěrů položí se jedničkou na
světlo a co jest přes 5 obrátí se stranou s orlíčkem nahoru.

Příkladem dalšího postupu uvádíme str. 29. dotyčné učebnice:

$\backslash \textcircled{\circ} \textcircled{\circ} \textcircled{\circ} \wedge \textcircled{\circ} \textcircled{\circ} \textcircled{\circ} \wedge \textcircled{\circ} \textcircled{\circ} \textcircled{\circ} \wedge \textcircled{\circ} \textcircled{\circ} \textcircled{\circ} \wedge \textcircled{\circ} \textcircled{\circ} \textcircled{\circ} \wedge \textcircled{\circ} \textcircled{\circ} \textcircled{\circ} \wedge \textcircled{\circ} \textcircled{\circ} \textcircled{\circ} / \textcircled{\circ} \textcircled{\circ}$												
3	+	3	+	3	+	3	+	3	+	3	+	3
1 × 3		2 × 3		3 × 3		4 × 3		5 × 3		6 × 3		
3 ve 3		3 v 6		3 v 9		3 v 12		3 v 15		3 v 18		
		6 : 2		9 : 3		12 : 6		15 : 5		18 : 6		

¹⁾ Později (str. 24.) rozšíří se obor čísel od 1 do 20.

$$\begin{array}{ll}
 3 \times 3 = & 12 = . \times 3 \\
 6 \times 3 = & 18 = . \times 3 \\
 5 \times 3 = & 15 = . \times 3 \\
 2 \times 3 = & 9 = . \times 3 \\
 4 \times 3 = & \text{atd.}
 \end{array}$$

$$\begin{array}{ll}
 3 \text{ v } 15 = & 2 \text{ v } 20 = \\
 3 \text{ v } 9 = & 5 \text{ v } 10 = \\
 3 \text{ v } 18 = & 4 \text{ ve } 4 = \\
 3 \text{ v } 6 = & 2 \text{ v } 16 = \\
 3 \text{ ve } 12 = & 1 \text{ v } 9 = \text{ atd.}
 \end{array}$$

(Příklady se zbytky
vyloučeny z učebnice.)

$$\begin{array}{ll}
 6 \times 3 + 2 = & 9 : 3 = \\
 5 \times 3 - 2 = & 18 : 6 = \\
 2 \times 3 + 4 = & 6 : 2 = \\
 4 \times 3 - 3 = \text{ atd.} & 12 : 4 = \\
 & 15 : 5 = \text{ atd.}
 \end{array}$$

(Zlomky vylou-
čeny z učebnice.)

Nalezáme tu též jako v Kraus-Habernalově díle užití principu paedagogické multiplikace představ, pokud toho rozsah čísel od 1 do 20 ovšem dovoluje. Totéž princip náležející původně metodám francouzské a anglicko-americké.

Kdežto Kraus a Habernal probírají souběžně sečítání a odečítání, později násobení a měření synkriticky, násobení a dělení synkriticky (na př. str. 11. a 12.), sečítání a násobení synkriticky (na př. str. 43.), předkládá Breier výhodněji synkrisi sečítání, násobení a měření i dělení zároveň; tím uspořil si práce i času velikou část.

Kdežto Kraus a Habernal počítají nejdříve v oboru čísel od 1 do 5 (sečítání a odečítání), potom v oboru od 1 do 10 (tytéž operace opakující a nové příklady sečítání a odečítání) zmateně uvádějící a teprve při čísle 8 násobení a měření, násobení a dělení předkládající), později v oboru od 1 do 15 (k tomu teprve řady — nejlehčí věc vůbec — přičiňující) a konečně v oboru od 1 do 20¹⁾, při čemž ovšem stále se opakují tytéž mrzuté operace sečítání a odečítání, jež byly v téže podobě už několikrát probrány, Breier rozšiřuje obor čísel od 1 do 10, od 1 do 20 na stranách 5 a 24. Tím ovšem odčiněna velká vada učebnice Kraus-Habernalovy ohledně nudného přežvykování, tříštění a matení postupu a pojmův i představ v dětské duši; v učebnici Kraus-Habernalově když se objeví „řada“ nebo tu a tam případ paedopsychické multiplikace představ, jest dětem jaksi volněji a veseleji; celá věc přichází teprve při těchto cvičeních do světla.

Breier vyhnul se zmatě a rozvláčnosti tím, že uvedl v čelo operací čtyři synkritické řady (sečítání, násobení, měření a dělení); tím

učiněno methodickému postupu zadost (s pominutím organické souvislosti regrese analytické). Ještě dokonalejší bylo by dílo, kdyby se obor čísel byl od začátku hned rozšířil do 20, čímž by ovšem celá učebnice byla jednak zkrácena na míru nejmenší, jednak byla by značně vykročila z kolejí dosavadních method našich. V podobě své nynější přes to vše hodí se dobře k vyučování, daleko lépe než Kraus-Habernalova. S pokyny zde a na jiných místech uvedenými pojata do školy, vyhověla by do jisté míry též požadavkům method nejmodernějších.

V postupném vývoji metody početní bude později považována jakožto střední stupeň k methodické dokonalosti v dotyčném oboru.

Číňané 1000 let před Kolumbem v Americe.

Američané vypovídají dnes z plemenné zášti boj Asiatům a snaží se všemožně zameziti zvláště Japoncům a Číňanům vstup na americkou půdu a přece byli to obyvatelé východní Asie, kteří přinesli na pevninu americkou první kulturu. Často se tvrdilo, že Vikingové na svých plavbách již 9. století dospěli k Severní Americe, ale ze zápisů starých čínských kronik lze souditi, že buddhističtí kněži navštívili západní pobřeží Ameriky jako missonáři již mnohem dříve, totiž v 5. století. Zajímavé zprávy o této otázce přináší „Le Monde Moderne“. Že obyvatelé východní Asie na svých plavbách podél pobřeží přišli až k Behringovu průlivu, přepluli jej a podél amerického pobřeží se dostali až do Mexika, není nikterak pravdě nepodobno, buddhistická misie v Kalifornii také tvrdí, že se opět ujímá díla, které buddhisté v Severní Americe počali již tisíc let před Kolumbem. Věrohodná čínská kronika mluví o zemi Fusanu nebo Fusu, která leží asi 6500 mil na východ od asijské pevniny a má prý délku 3250 mil. Jméno Fusan, jež bylo dáno tomuto novému světu, jest odvozeno od rostliny agave, která se v Mexiku tak jmenuje. V archivech dynastie Lyanů nalézá se zpráva o cestě buddhistického kněze z Kabulu jménem Huj Sen, kterého uvádí jeden z největších čínských historiků, Ma Tuan Lin, takže lze tuto zprávu pokládati za věrohodnou. Huj Sen sděluje r. 502 císaři Vu Ti o svých podivuhodných cestách. Před ním, tak vypravuje, přišlo roku 458 pět buddhistických kněží do Fusanu a zahájili tam úspěšnou činnost misionářskou. Všechny podrobnosti této zprávy, zvláště údaje o podnebí, zvířeně, rostlinstvu, státním a rodinném zřízení podávají úplný obraz Mexika. Původní obyvatelé Mexika nezanechali žádných písemných památek, ale v jejich ústním podání žije vzpomínka na neobyčejnou osobu, která přišla z dalekých zemí a nosila dlouhý oděv.

Byl to kazatel, jenž učil novým mravům. Ve vesnici Maddaleně nalézá se ještě socha, postavená tomuto muži, jenž se jmenoval „Vi-šipekoša“, dle všeho jest toto mexické jméno přetvořeninou čínského jména Huj Sen Cikšu. Další podobnosti lze nalézt v jiných mexických jménech. Jméno Buddha, jenž byl u buddhistů zván též Gautama nebo dle svého původu Sakia, nalézá se v různých obměnách. Guatemea, Huatamo, Guatimozin, Zatekas, Sakatepe. Mexičtí kněží jmenují se tlamové, což od slova lama, jak se označují kněži v Tibetu a severní Číně. Také patrné stopy buddhistické kultury nacházejí se v Mexiku.

V Compeachy byla nalezena socha, představující buddhistického kněze v ornátě, v Palenque socha Buddhy, sedícího se zkříženými nohama na dvou lvěch. Nalezena také hlava slona, jenž představuje indického boha Ganešu, avšak lev i slon jsou v Americe neznámi, takže zbývá jen domněnka, že známost o těchto zvířatech byla tam přinesena z Asie. Lze tedy bezpečně souditi, že Asiaté objevili Ameriku dávno před Kolumbem*) a jisto také je, že kultura buddhistická, kdyby bývala v Americe pronikla, byla by se stala původním obyvatelům požehnáním, kdežto Evropané, kteří za 400 let tento díl světa zcivilisovali po svém způsobu, šířili před sebou záhubu a otroctví, vyhladili téměř iudé plémě a rvou dnes svými velrybářskými stanicemi od ústa potravu posledním zbytkům amerických Eskymáků v krajích arktických. g.

Rozhledy.

Rozhled^zsvětem.

Ze školství v Anglii. Již od roku 1906 vleče se projednávání zákona školského. Již po čtvrté musilaliberální vláda zákon školský přepracovati; nynější osnova nenaráží na tak velký odpor jako tři dřívější a tak se zdá, že boj ten bude skončen. Konservativní vláda r. 1902 přijala na státní účet také volné (církevní) školy. Nynější vláda liberální chtěla nyní provéstí zákon, by se ve školách těchto nevyučovalo konfessionálnímu náboženství jako je tomu ve školách státních. Na uskutečnění toho zákona naléhaly anglikánské sekty, jež by tím značné výhody získaly. Mělo se proto na státních školách čísti pouze v bibli a to tak, aby stanovisko žádné konfesse nepřišlo k platnosti.

Přes tyto snahy však docíleno konečného rozhodnutí v ten smysl, že dovoleno vyučování náboženství dle konfesse na všech školách, a určeny k tomu hodiny od 8 do $\frac{3}{4}$ 9 každého dne. Vyučování to není závazné, povoluje se jen na žádost rodičů a konfesse sama musí je platiti. Náboženství smějí vyučovati i sami učitelé školy, ne však ředitelé a správcové škol. — Jásot liberálů (i u nás) byl tedy trochu předčasný.

Ochrana dětí v Anglii. K zákonu o ochraně dětí, jenž loni v únoru v dolní sněmovně přijat byl, (viz r. VIII. str. 115) byl přijat dodatek, (jak „Leipziger Lehrerzeitung“ sděluje), dle něhož jest pod trestem nejvýše 3 lib. št. zakázáno dávatí dětem pod 5 roků opojné nápoje. Druhý dodatek, jímž mělo býti zakázáno dávatí dětem uspávací prostředky byl zamítnut.

Přísné tresty stanoví zákon také na rodiče, které děti své na ulici žebrati nechají; buď 25 lib. št. pokuty nebo vězení s nucenou prací nebo bez ní až do 3 měsíců.

Dále bylo obnoveno ustanovení zákona z r. 1804, dle něhož podléhá trestu nedbalí rodiče, kteří dovolí dětem, aby s ohněm si hrály.

*) Také prof. Capitan z Collége de France zjistil na ornamentech některých nejstarších nádob peruánských asijský vliv.

Potřeba tohoto ustanovení vyplývá z toho, že v Anglii ročně 1400 dětí o život přijde při hře s ohněm.

Nová katolická universita. Irsko je ona šťastná země, jež si vydobyla katolickou universitu. Dlouho musili Irčané bojovati protestantské universitě anglické, konečně však přece zvítězili. Na nové universitě, jež je postavena ve městě Dublínu, jest umístěna v průčelí socha arcibiskupa dublínského msgr. Walsha, jenž bojoval za universitu katolickou neúnavně plných 25 let.

U nás v Rakousku, kde katolíci tvoří ohromnou většinu obyvatelstva, university jsou útočištěm nejproslulejších nevěreckých učenců.

V. K.

Ze zlaté Francie. Jako další doklad „svobody“ ve Francii, o níž jsme zprávy přinesli (roč. VIII. č. 7., 8. a 9.) podáváme toto: Ministr Doumerque vydal nařízení, v němž se zapovídá každá kritika školy vyučování a učitelů; vyhrožuje trestem pokuty i vězení. Dle zákona toho nelze osobně žalovati žádného učitele pro úkol učitelský, nýbrž jen samého prefekta vyučovacího departementu jakožto úřad školní.

Katolíci byli velmi často nuceni pro urážení citů náboženských u svých dětí, žalovati učitele; nařízením tímto má jim to býti znemožněno. Katolíci však prohlašují, že nařízení toho neposlechnou. — Jsme zvědaví, jaké ještě nové prostředky k šlapání svobody „s v o b o d o m y s l n o s t“ vymyslí.

„Pokrok“ ve Francii. Ve francouzské sněmovně posl. Briand pravil: „Roku 1882 bylo v celé Francii 14 proc. analfabetů, roku 1907 však 25—30 proc.“ Francouzský „pokrok“ je ideálem našich „pokrokových“ učitelů.

Povážlivě vysokou cifru účastníků vykazují **kursy pro analfabety ve Francii.** A. Sellner v „Komenském“ píše: Ve Francii je povinná docházka školní sice uzákoněna, leč dosud u přirovnání s naší je velmi pozadu. Mnoho mladých lidí ani školy nevidělo, dorostše litují, že se ani čísti ani psáti nenaučili. Některé departementy se zvláště vyznačují velikou číslicí analfabetů. Z těchto důvodů se zařídil kurs pro analfabety v Rochechouardském kantonu, jež navštěvovalo 200 rolníků až do stáří 80 let, aby se naučili čísti. Také kursy pro analfabetické vojáky se toho roku zdvojnásobily. —

Ať žije země laické školy, osvěty a pokroku! Vive la France!

Snahy učitelstva v Německu o vysokoškolské vzdělání docházejí příznivého posuzování a mravní podpory nejen v široké veřejnosti, ale i mezi nejpopovolanějšími, kdož jsou oprávněni obtížnou otázkou tuto řešiti — mezi universitními professory. Valná většina jich uznává rozhodně nutnost vyššího vzdělání učitelstva. Z vysokých škol německých otevřeny jsou učitelstvu teprve universita jenská, lipská a giessenská.

—hs—

Dle nařízení ministra Apponyiho počalo se počátkem školního roku vyučovati na ústavech učitelských ve slovenských krajích nezávazně slovenštině. Šťastná ona místa jsou: Prešov, Nová Ves, Lovice a Zniov. Neznámo, zda stalo se to z lásky ku Slovákům u vědomí spravedlnosti či za tím účelem, aby mohli býti maďarští učitelé znalí

slovenštiny posílání do ryze slovenských míst a obraceli mladé Slováčky na maďarskou národnost.

Následkem Wahrmondovy aféry odpadlo v Rakousku přes 300 vysokoškolských studentů od katolické církve. Skoro všichni stali se protestanty. — Církev jistě proto zahyne! —

„Svaz slovanského učitelstva v Rakousku“ schválen výnosem min. vnitra ze dne 15. května 1908, č. 15.342 a potvrzeny jeho stanovy. Dle jejich § 3. může býti členem svazu jednota, obsahující učitelské spolky jedné neb více korunních zemí. Každá jednota dle § 6. platí roční příspěvek, na němž se usnesou delegáti, jež jest jednota povinna ku valné schůzi posílati. Ve smyslu § 7. budou se vydávati publikace svazu v tolika řečech, kolik národností bude ve „Svazu“ zastoupených. § 8. stanoví, konání valné hromady každým druhým rokem v některém rakouském městě, na niž vyšlou jednoty po 8 delegátech. § 10. Výbor sestává z předsedy, 2 místopředsedů, jednatele, pokladníka a 6 členů; sejde se jednou v roce. Na valnou hromadu pozvou se i zástupcové *Zalıtavského učitelstva*, jimž přiřknut hlas poradní. Jak § 12. stanoví, bude míti „Svaz“ sídlo v Praze a šesti-jazyčné razítko. Dle § 13. nesmí býti národnostních sporů ve „Svazu“ jelikož postaveny všechny národnosti na roveň. Článek 3. paragrafu 14. praví, že členem přestane býti, koho výbor po trojím napomenutí vyloučí pro činnost „Svazu“ škodlivou. — Svaz soustředí v sobě na 25.000 učitelských osob.

Kongressu slovanského učitelstva v Praze konaného v srpnu minulého roku, účastnilo se 325 slovenských, chorvatských, srbských a bulharských učitelů a učitelek, 520 polských a 57 Slováků. Přijeli s nimi i mnozí kněží, kteří však — vidouce, kdo všechno sjezd pozdravuje — odcházeli. Jako zajímavost se uvádí, že sjezd pozdravil jménem mezinárodní „Volné myšlenky“ i bývalý chovanec pacholeckého semináře brněnského, nyní svobodný myslitel Dr. Theodor Bartošek, za agrární stranu pak posl. Zázvorka. Pak referoval klidně učitel Černý „O národní výchově. Sjezdu účastnil se též zástupce české sociální demokracie, poslanec Johaniš, jehož proslov provázen a odměněn byl bouřlivým potleskem.

Předsedou svazu zvolen učitel Černý, jednatelem učitel Hajný z Moravy, do výboru mimo ostatní zástupce slovanských národů i učitelka Gebauerova z Kroměříže. Sjezd pozdravil též disciplinovaný učitel Konečný, jenž objevil, že slovanské učitelstvo má dvojího nepřítele: Němce a klerikalismus.

Péče o slabomyslné v Rakousku. V rozpočtu ministerstva kultu a vyučování poprvé se objevila položka 15.000 K jako potřebný obnos pro rok 1909 ku zřízení pomocných tříd a pomocných škol pro slabomyslné.

Ze Slezska. Minulého roku prolétla veřejností radostná zpráva o chystání jmenování českých okresních inspektorů. Záležitost ta však usnula a české učitelstvo s nedočkavostí čeká trpělivě dosud. Mezi kandidáty bylo slyšeti i jméno pana ředitele Š. Němce z Pol. Ostravy, jediného českého člena zemské školní rady. Snad také v důsledku chystání jmenování pan Němec nepřijal volby na místo předsednické v Ústředním spolku českých učitelů, kteroužto funkci dosud agilně zastával. Na jeho místo zvolen nadučitel Stalmach z Vel. Kunčic.

Spolek učitelů východního Slezska usnesl se před časem podati bernímu úřadu jen české kvitance k vyplacení služného. Berní úřad sice pro jednu české kvitance přijal, zároveň však vzhledem k nařízení finančního ředitelství učitele upozornil, že bude na dále vypláceti jen na úřední blankety s textem dvojjazyčným. Aby konečně zjednána náprava, odevzdána záležitost ta prostřednictvím kol. Vavříka k rozhodnutí soudnímu dvoru. Kolik časů však uplyne než se dočkáme vyřízení!?

Zamítavě vyřízena byla loni žádost Ústředního spolku o český přípravný kurs ke zkouškám pro školy měšťanské a týž osud stihl letos Poláky. Ti však zařídili si kurs na svůj účet.

Ve všech okresních jednotách přichází důrazně na přetřes prohlášení němčiny za předmět nezávazný, ježto tím učitelstvo jest nuceno buď redukovati počet hodin jiných předmětů neb vyučovati nad normál bez jakékoliv remunerace. Za tou příčinou sestavují se komise k uspořádání učebných osnov pro české školy; dosud jich vůbec nebylo. Dojde-li k uskutečnění, bude konečně učiněn konec libovůli německých inspektorů, již bez určité normy předpisují počet německých hodin.

V okrese těšínském jsou tři veřejné české školy a jedna soukromá matiční. Poměry na nich jsou ubohé. Jako malá ilustrace konkrétní případ. Na jedné z nich působí nadučitel nejstaršího typu. Svého času býval kupeckým mládencem, později vojákem. Vystoupiv z vojska jmenován byl učitelem na polské škole a nyní působí jako správce dvojtřídky s pobočkou. Česky neumí; hovoří a vyučuje dialektem. Čtení, psaní, počty a němčina jsou všechny předměty; jim vyučuje úplně tak jak před půl stoletím. Týdenník samozřejmě vyplňuje německy, vysvědčení jsou dvojjazyčná. Děti vychovány a vyrostly v duchu německém.

Ubohá škola, nešťastná ves! A okresní inspektor? Mlčí...

Statistika učitelstva národních škol na Moravě dle stavu z 31. prosince 1907. Na měšťanských školách českých působí 397 učitelů, 74 učitelek, celkem 471 osob učitelských. Na německých školách měšťanských 356 učitelů, 86 učitelek, celkem 442. Obecné školy české zaměstnávají 4080 učitelů, 971 učitelek, německé 1580 učitelů, 635 učitelek. Celkem českého učitelstva 5522 osob, německého 2657 osob, úhrnem 8179 učitelských osob. Učitelů náboženství se služným je 159, industriálních učitelek čítá se 1540. Na soukromých školách působí 698 osob, z nichž 266 ženských.

Poměr čísel učitelstva českého k německému 5522 : 2657 je nápadný a svědčí o nespravedlivém přidělení práce a ještě nespravedlivějším bezpráví na školách českých. „Komenský“.

Školství v Brně. V Brně je 28 německých škol obecných s 218 třídami a 13 měšťanských škol německých o 75 třídách. Učitelstvo je přes 400. Do prvých tříd měšťanských škol zapsáno bylo letos 750 žáků a 803 žákyně, tak že na některých školách bylo až 5 souběžných oddělení. Všeho žactva na německých měšťanských školách brněnských jest 3329. Kolik z nich je asi Čechů? „Komenský“.

Bukovinské učitelstvo dočkalo se sankce zákona o úpravě platu, který byl pozměněn proti dřívějšímu, nepotvrzenému zákonu, upravenému důsledně dle dietních tříd úřednických, v tom směru, že učitelstvo dosáhne aspoň XI. a X. třídy platební. Uč. Noviny.

Školští Bratři v Rakousko-Uherské říši. V říši Rakousko-Uherské datuje se pobyt Školských Bratří od roku 1857, kdy byli c. k. ministerstvem povoláni do Vídně, načež odevzdán jim ve správu c. k. sirotčinec založený druhdy císařovnou Marií Teresíí. Listiny věci této se týkající možno též prohlédnouti v c. k. sirotčinci, což zde uvádíme z toho důvodu, že ve III. díle (str. 542) „Všeobecného církevního dějepisu“ Dr. Kryštůfka přehozeny nedopatřením sazečovým poslední číslice, čímž povstal nesprávný údaj roku 1875, kterého prý byli Školští Bratři do Rakouska povoláni. Omyl tento přenáší se nyní ze spisu do spisu, čímž se rozšiřuje nepatrná chyba v historii obnášející 18 let.*) Roku 1869 založen ve Vídni druhý ústav Školských Bratří nákladem šlechtých a obětavých továrníků, bratří Antonína a Jakuba Langů. Přítomně čítá se k rakouské provincii řádové 36 škol; z nich ve Vídni 5 obecných a 3 měštanské; ve Feldkirchu a ve Strebersdorfu u Vídně 2 učitecké ústavy s právem veřejnosti; ve Strebersdorfu jest též pensionát s obecnou, měšťanskou a obchodní školou; v Tullnerbachu u Vídně Norbertinum (sirotčinec) se školou obecnou a pokračovací. Obchodní školy jsou též ve Feldkirchu a v Meranu, pensionát ve Stettenu u Vídně, obecná škola ve Lvově, obecná škola v Goisernu (u Išlu), 5 škol uherských (Csorna, Bács-Topolya, Uermény, Nyitra-Bajna, Budapešť). — V Bubenči u Prahy založena 5-třídní obecná škola a pensionát s českou vyučovací řečí roku 1898 působením spolku „Přátel katolických českých škol Bratrských“. Roku 1900 uděleno škole této právo veřejnosti.

Roku 1908 u příležitosti 60-letého jubilea J. V. císaře Františka Josefa I. usnesl se spolek na zřízení prvního katolického ústavu ku vzdělání učitelů v Bubenči u Prahy. Žádost příslušná podána k c. k. ministerstvu; o její příznivé vyřízení zasadili se katoličtí poslanci, zvláště Dr. Stojan a Dr. Horský. Ústav bude otevřen počátkem školního roku 1909—10. Osnova vyučovací a statut shodují se celkem s osnovami a statutem státních ústavů; rozdíl bude ovšem v tom, že v katolickém ústavu bude přihlíženo k důkladnějšímu vzdělání v oboru katolického náboženství a katolické apologie.

Za příčinou zřízení ústavu, což ovšem spojeno jest s velikým nákladem, usnesl se spolek zahájití rozsáhlou akcí podpůrnou, k níž vydal J. Em. nejdůst. p. kardinál Leo ze Škrbenských zvláštní doporučení a své vrchnopastýřské pozhnutí. Podobně učinili též J. M. nejdůst. pp.: Emanuel Jan, biskup Litoměřický, Josef Doubrava, biskup Králové-Hradecký, Josef Ant. Hůlka, biskup Budějovický a Pavel hrabě Huyn, biskup Brněnský.

Předseda spolku univ. prof. Dr. Fr. Xav. Kryštůfek vydal zároveň svolání ke katolickému lidu dokládaje, že akce tato, totiž založení katolického ústavu ku vzdělání učitelů jest důležitým mezníkem v dějinách katolického hnutí v naší vlasti a spolu jeho mocnou pákou.

Zříditi katolické paedagogium má se státi heslem všech katolíků, jimžto víra hlásaná našimi slovanskými apoštoly Cyrilem a Methodem, našimi svěťci Václavem, Prokopem, Janem Nepomuckým a naším „Otcem vlasti“, Karlem IV., drahá jest.

*) Dovídáme se, že slavná rada města Vídně uznávajíc blahodárnou činnost řádu Školských Bratří v městě, udělila jim u příležitosti 50letého jubilea povolání jich do Vídně, vzácné vyznamenání, totiž veliký zlatý medaillon Sv. Salvatora.

Mladí učitelé, kteří odtud vyjdou, rozmnoží řady katolického učitelstva, jež postaví se jistě v čelo lidu a bude mládež tak vyučovati a vychovávati, že rodičové vidouce prospěch nábožensko-mravní svých dětí, budou se z něho radovati a přilnou k jejich otcovským pěstitelům.

Učitel jest nosičem kultury, může mnoho, přemnoho dobrého způsobiti, neboť je v nejužším styku s lidem a ve stálém obcování s ním; budiž nosičem kultury staré, osvědčené, křesťanské. Takový učitelský ústav má pro nás obrovský, nedocenitelný význam a jen touto cestou docílíme nejvýmluvnějších obrodných účinků pro naši svatou věc.“

Ústav Školských Bratří v Bubenči bude postupem času rozšířen o školy obchodní, průmyslové, hospodářské a reálné.

S potěšením lze konstatovati, že též na Moravě čilý panuje ruch, aby aspoň v Olomouci založen byl co nejdříve katolický ústav ku vzdělání učitelů; neboť právě za našich dnů jeví se potřeba těchto ústavů čím dále tím více. I není pochyby o tom, že za krátko dojde k založení katolického ústavu ku vzdělání učitelů v Olomouci.

Vyučovatelsví.

Bedna písku učebním prostředkem. Z učebních prostředků ve škole upotřebených jsou často ty nejjednodušší nejlepšími. Jsou-li mimo to ještě takovými, že je učitel neb snad i samotní žáci zhotoviti mohou, pak mají ještě tu znamenitou výhodu, že nic nestojí. Na takovýto učební prostředek, který velice jednoduchý jest, zcela snadno zhotoviti se dá, nic nebo skoro ničeho nestojí a přece svému účelu velice dobře vyhovuje, upozorňuje nás H. Jäger ve „Württembergisches Schulwochenblatt“ (1908, 5). Jest to obyčejným říčním pískem naplněná, ne příliš hluboká, asi 1 čtvereční metr veliká bedna. V bedně obsažený písek, který vždy vlhkým býti musí, by se lehce formovati dal, jest v rukou učitele nebo žáků nejjednodušší, nejlacinější a nejčistější modelovací látkou a tím také učebním prostředkem v nejširším slova smyslu. Tu lze dětem zcela snadno znázorniti cesty, hory, údolí, náhorní roviny, nížiny, tok řek (řeku samotnou lze naznačiti modrou tkaničkou), ostrovy, poloostrovy a ještě mnoho jiného; i žáci samotní mohou různé pojmy zeměpisné v písku napodobovati. S jakým neobyčejným zájmem sledují práci učitelovu, vidí-li, kterak ruce jeho dávají v písku vznikati nejbližšímu okolí jich bydliště; jak září jim oči radostí, smějí-li předvedenou práci sami napodobovati. Zajisté utkví předvedené věci žákům mnohém lépe v paměti, než kdyby se jim vše sebe lépe pouze slovy vysvětlovalo, aneb na mapě ukázalo! Jest-li že tedy při domopisu bezprostřednímu názoru v přírodě (při školních vycházkách) následuje napodobování v písku, k čemuž pak přiléhá zobrazení na tabuli (od učitele) a na školních tabulkách nebo papíře (od žáků) a konečně vysvětlení na mapě, pak jest zajisté takové vyučování zajímavé a úspěšné. Avšak ne pouze v domovopisu (v užším slova smyslu), nýbrž i při pozdějším zeměpisném vyučování lze pískovou bednu velice prospěšně upotřebiti. Jak krásně lze na př. znázorniti moravská pohoří, sklon Moravy od severu k jihu a jiné jednotlivé zajímavé partie toku řek, pohoří, ústí, pobřeží atd. A také při názor-

ném vyučování a při jiných předmětech poslouží nám bedna s pískem výborně, tak že, kdo jí jednou použil, více od ní neupustí. Malé nedostatky a nepříjemnosti, které nám manipulace s bednou způsobuje, snadno oželíme. Ovšem, v přeplněných třídách — této rakovině našeho školství — má i znázorňování s pískovou bednou také své obtíže, což dokonce zamlčeti nechceme. g—

m— **Závěrečná třída.** V organizaci škol nastala důležitá novota, důsledek to § 163. a 164. školního a vyučovacího řádu. Dle § 163. mají žáci, kteří v pátém školním roce obdrželi z hlavních předmětů známku „sotva dostatečnou“ neb „nedostatečnou“, jenom tehdy býti přijati do školy měšťanské, když obstáli při zkoušce, kterou musí vykonati z onoho předmětu, z kterého měli zmíněnou známku. Když neobstojí, neb dle § 164. dokonají 14. rok ještě před ukončením nejbližšího školního roku a nelze očekávat, že by vychodili celou školu měšťanskou, může jim býti odepřeno přijetí do I. třídy školy měšťanské.

Touto praktikou plnily se páté třídy školy obecné žáky 6. 7. a 8. školního roku, žáci pak vlastního školního roku totiž V. tím trpěli. Proto zavedena zemskou školní radou „třída závěrečná“ — dosud sice jen na málo školách, ale doporučí se, aby se zavedla všude, neb jest vskutku velmi místnou ba nutnou!

Tam pak shledáme se s materiálem, nad nímž skutečně žasneme! Jsouť tam většinou žáci méně nadaní, kteří obyčejně dle usnešení konference „pro stáří“ postoupili, žáci, kteří obyčejně při větším počtu žáků ve třídě byli zanedbáváni, tedy všechny ty spodní proudy splynou ve třídě závěrečné!

Zajímavé je učení v této třídě. Zde nesmí se nic předpokládati, že to žáci již vědí, zde třeba začít od začátku, třeba žáky učit mluvit, myslit! Proto učebná osnova musí býti zvlášť vypracována a ve všech předmětech požadováno jen minimum!

Novým osnovám učebným chystaným pro české školy měšťanské vytýká pražská jednota učitelská „Komenský“ přílišný počet týdenních hodin vyučovacích, který je osnovami stanoven na 29—30. K těmto povinným hodinám přistupují ještě 4 hodiny nepovinné němčiny, která se dle zákona má na měšťanských školách českých vyučovati, potom ještě nepovinné vyučování jazyku francouzskému, hře na housle a těsnopisu, tak že by měli žáci denně vyučování od 8 do 12 hodin a odpoledne od 2 do 5 hodin. To je přetěžování žactva, zvláště když považíme, že v prvých třech třídách škol středních, které mají žáky stejného stáří a to žáky vybrané, jest počet povinných hodin týdenních o 3—7 menší. Také rozsah učiva novými osnovami pro jednotlivé předměty předepsaný jak proti osnovám nynějším, tak proti rozsahu učiva v nejnižších 3 třídách škol středních, jejichž žactvo se může oddávati pouze studiu, kdežto žactvo měšťanských škol pocházející většinou z rodin chudých, na učení mimo školu celkem málo má času. —hs—

Výchova tělesná.

Tělesná cvičení a závody sportovní ve školách amerických. Dle zpráv denních listů utvořila se v Americe liga „Public schools

athletic league“, která za účel vytkla si vzbuditi v mládeži školní nadšení pro cvičení tělesná a závody sportovní. Cvičení a hry dějí se pravidelně a jednou v roce konají se také veliké závody, jichž účastníci se mohou pouze žáci s chválným prospěchem. Příčinu k podniku tomu zavedl nápadně špatný stav zdravotní mládeže americké, zejména velkoměstské. I pomýšleno správou školní na nápravu, avšak řídké hodiny tělocviku věnované nestačily. Tu ujala se věci jmenovaná liga. Cvičení od ní zavedená vztahují se na všechny druhy lehké atletiky, na skok vysoký o tyči, plavání, hru míčem, hlavně však na běh. Roosevelt sám postavil se v čelo snah těch a zajistil tak myšlenku i potřebnou podporu zevní. Mezi jednotlivými školami pořádají se závody a tím povzbuzuje se láska a ctižádost dětí, k čemuž přispívá i jakýsi druh zevnějšího vyznamenání ligou zavedeného, jehož se dostává hochům, kteří na hrách a cvičeních pravidelně podílu berou a jakýsi průměrný vývoj tělesný vykazují. To pak má za následek, že dívky, jež namnoze silám svým tělesným nedůvěřující cvičení a her se vzdávaly, nyní se zálibou a nadšením se jich účastní. Dále má okolnost ta, že toliko žáci s dobrým chováním k cvičením a závodům se připouštějí, veliký vliv na kázeň školní a učitelé shledali, že žáci proto vzorně se chovali, aby směli her se účastniti. Obecní školy novoyorské čítají asi 600.000 dětí, z nichž polovina jsou hoši. Z těchto pak je asi 150.000 schopno účastniti se ve cvičeních a tu měla liga potíže s nalezením místa, jež by tolik cvičících pojalo. I podařilo se dosíci od velitelství jednotlivých pluků povolení k používání cvičišť vojenských a v novější době vzal městský úřad na se postarati se o vhodná místa. Za 1,000.000 korun zakoupil několik velkých míst, jež spolku pro účely jeho budou odevzdány.

Přes to, že zprávy o dokonalosti amerického školství přijímati dlužno s jistou rezervou, bylo by se jen přát, aby tyto zdravé snahy o zlepšení a zachování zdravotního stavu dětí národních škol došly i u nás žádaného porozumění. Nezapomínejme starého přísloví Římanů: *Mens sana in corpore sano!* A kdož by pochyboval o neobyčejně příznivém vlivu sportu a cvičení tělesných na zdraví lidské? V té věci jsme ještě hodně pozadu za cizinou. —hs—

Kursy pro vzdělání učitelů tělocviku jsou zřízeny při všech 10 universitách — v Prusku. Loni byl zřízen vládou saskou též kurs při universitě v Lipsku: saští kursisté povinni jsou navštěvovati kurs pravidelně po dva semestry a poslouchati potom ještě v měsíci září kurs v ústavě pro vzdělání učitelů tělocviku v Drážďanech, kdež pak konají zkoušky způsobilosti učitelské pro tělocvik.

Hry zavedeny byly na ústavě ku vzdělání učitelů tělocviku v Berlíně, kdež zaveden byl až dosud pouze praktický výcvik: a) ve cvičeních pořadových, prostých a s ručními nářadími, b) ve cvičeních nářadí, c) šermu bodmo, d) šermu sečmo od velikonoc r. 1907 jsou tam zavedeny hry a cvičení lidová místo šermu sečmo. U nás až dosud o hry se nestaral žádný kurs ku vzdělání učitelů tělocviku, ač skoro na všech středních školách pěstují se hry skorem více nežli tělocvik. (Monatschr. f. Turnw.)

Smutné zjevy.

Dle zprávy „Lidových Listů“ (orgánu hrab. Vojtěcha Šternberga) č. 637. „Ve klatbě organisované církve“, vyloučila učitelská jednota „Komenský“ pro okres Kostelec n. Orł. a Rychnov n. Kn. učitele Griebela ze Šachova z organizace „pro porušení organizačních povinností“. V čem byly organizační povinnosti porušeny, praví zpráva: 1. chodí pravidelně do kostela, 2. mluví s kněžími, 3. nepodepsal udání na jistého kaplana, 4. vyučuje subsidiárně náboženství.“ Dle toho jest asi povinností organisovaných učitelů v osvícených oněch okresích: 1. nechoditi pravidelně do kostela, 2. nemluvit s kněžími, 3. podepisovati udání na kaplana a 4. nevyučovati subsidiárně náboženství. Čisté zásady svobody a volnosti!

Tu i tam probíhají učitelskými listy Jobovy zvěsti o bídném hmotném postavení učitelstva. Nelze se tomu diviti. Každý stav má bohatce a lazary. Oni stali se jimi buď dobrou „výbrojí“ z otcovského domu, neb spořivostí, šťastným manželstvím neb jinou příznivou konstelací nevyjímajíc u starších spolu varhaníků, slušnou štolu a pak úsporu při naturalním bytě a různými přídávky. Takové situace nelze hledati v učitelstvu mladším, jež v nových vyrostlo okolnostech a většími jest obléháno požadavky. Náklad na studie jest větší a také rostou neustále nároky různých činitelů na mladého učitele. Prvním jest organizace učitelstva. Ještě ani nemá mladý učitel poukázaného platu, již jest nucen přistoupiti za člena organizace a zavázán platiti příspěvky a odebíratí spolkové orgány. Dále jest nucen účastňovati se schůzí jednot, jež se konají často v místech, jeho působišti hodně vzdálených. Konají se sbírky, jichž nelze jemu pomínouti. To vše stojí peníze. Nikdo netáže se mladíka, má-li je a stačí-li mu. Volá se kategoricky: Plať a mlč! Kde pak zůstává šatstvo, kde knihy odborné a pomůcky, bez nichž nezkušenému se těžko obejíti. A organizace železným poutem svírá volnost a svobodu mladé duše, jež začíná tušiti, že to není vše tak, jak o tom snila. Kdyby aspoň nechali jemu čas, až by hmotně poněkud seslíli! Kdyby mu pro první rok nebo 2 leta časopisy organizační jen půjčovali a ku placení ho hned nenutili, se všemi sbírkami na něho hned nechodili! Časem by se zmohl a byl spokojenějším. Takto však jemu berní úřad strhuje měsíčně 23⁰/₁₀₀ platu a organizační pokladník jeví chuť na to co zbylo. Má-li nad to povinnost ku svým rodičům neb sourozencům, čekají-li oni od něho, že jim pomůže, nedivte se že mladý učitel stává se nespokojeným se svým stavem a podrážděným ke všem, kdož se v nevhodnou chvíli s ním setkají. Tak děje se ve všech stavech, jež své příslušníky místo láskou a vzájemným vsíříc vycházením obhánějí čínskou zdí m i m o s t a v o v s k ý c h nových povinností zejména platebních. Beati possidentes, kteří kritické okamžiky prvního života v tom neb onom stavu překonali a již nad nulou stoupají, stávají se otužilejšími, čím výše jejich „teplota“ od bodu mrazu vystupuje. Učiňte ve všech stavech platební povinnosti přímo úměrnými finanční síle, nenuťte nováčků do luxu, jehož si mohou dopřáti majetnější a vychováte uznalé, vděčné a spokojené kollegy, kteří pak budou s to, aby duše svých svěřenců zalávali rosou vděčnosti a hráli teplem spokojenosti!

Inserty jsou listům tiskovým fondem; vedou náklad časopisu a zaplatí nezřídka skoro celý list. Jest však dokázanou věcí, že nejlepšími

předplatitelů insertů bývají právě Židé. V listech katolických panuje v poplatcích insertních sedm hladových let, jen že déle, než v Egyptě. Důvod: židovské inserty se nepřijímají ze zásady a „naši“ lidé z různých táborů, věduce, že list není „výdělkovým“, inserují, ale zapomínají platiti; upomínání, žádají slevu buď části nebo dokonce celého poplatku. Jsou však listy, které si na inserenty dovedou dupnouti. Žádají-li pouze svoje, nelze ničeho namítati i proti ostřejší tonině administrace. Divně se však dokumentuje svobodomyšlnost, octne-li se v listě zpráva: „Pomáhejme jen těm obchodníkům, kteří podpírají náš list svými oznámeními, přezírejme však ony, kdož v z d o r m n o h o n á s o b n ý m v ý z v á m při ohlašování svých firem nemají na náš list ohledu!“ — Aby nebylo pochybnosti, dlužno podotknouti, že zpráva vyňata z orgánu svobodomyšlného učitelstva slovinského. Bylo do nedávna přesvědčením, že obchod je mezinárodním, interkonfessionálním a nestranným, třídění však duchů a krystalizační process ve společnosti způsobuje nové zjevy, sloučeniny a konglomeraty: Průmysl a obchod staví se vedle jiných také na b a s i s t a v o v s k o u. Máme již vedle různých dodavatelů také dodavatele dělnické, úřednické a učitelské, kteří z dodávek skýtají nejen jednotlivcům slevy, ale též jich organisacím přispívají procenty. A při tom se pěje klidně píseň o svobodě živností! Zdá se, že svobodným jest moderní člověk jen v tom, že po svobodě smí — jen tajně toužiti.

Slovanský obzor.

Místo školních lékařů — školní lékárny začínají zaváděti v okrese Tolminském. Okresní školní rada zaslala všem správám škol krabice s nejnnutnějšími léky, obvazy a j. věcmi, jež mají poskytnouti první pomoci onemocnělým snad dětem. Aby léčícím nepřihodila se nehoda se záměnou léků, jest přiložen lékárnice podrobný návod, jak si počínati a mimo to každý předmět náležitě poznačen. Výběr léků pořídil okresní lékař Dr. Mayer. V kruzích lékařských pomýšlí se na to, žádati při zřizování nových školních budov též případné školní nemocnice.

K jakým zbráním dovede sáhnouti list, aby politického protivníka a jeho stoupence snížil v očích lidí neinformovaných, dokázal hlásník liberálně-pokrokového učitelstva slovinského „Učiteljski T o v a r i š“ v č. 34. min. ročníku. Jistý kompetent učitelský P a v l i h a vypisuje návštěvu, kterou vykonal u člena okresní školní rady, kněze Dra. Lampe. Lichotil mu do očí, jakou má při obsazování učitelských míst moc s Drem Šusteršicem, členem katolické strany lidové. Vše prý visí na jejich slovech. Aby více se zalichotil, přišel s cylindrem, dal zbožně křesťanský pozdrav, udal, co ostatní učitelé pověděli o Lampetovi nepřívětivého; vkládá mu mimo jiné do úst i slova: „já jsem vůbec pro to, aby se všechny školy a všichni učitelé odstranili. K čemu je nám třeba škol? Každý kněz na venkově, ať učí náboženství, to stačí; pak-li najde při tom nadanějšího hochu, ať ho trochu učí čísti, psáti a počítati, aby pak mohl býti poslán do biskupského ústavu a stal se knězem, protože těch jedině jest nám potřebí, více ničeho. Vyučování v ústavech nechť se omezí na nejpotřebnější věci. Vždyť přece knězi není třeba ani písmen znáti; zná-li jen mši čísti a štolu dobře počítati, pak je dobře.“ — To napsal „intelligent“ pro

lidi vzdělané, za jaké učitelstvo se jistě považuje. Že celá historika jest smyšlenou a má zostuditi jak zmíněného hodnostáře tak i některého nepohodlného a snad šťastného kompetenta, jest zřejmo. Objevila-li se v listu vážného stavu učitelského, pak jest pro mravní kvalifikaci redakce jistě — příznačno, zároveň však podává obraz charakteru některých učitelských uchazečů. Nejhorším při všem bývá, že i někteří dp. duchovní doporučují mnohé organisované ani jich řádně neznajíce. V té příčině by byla tu i tam jistě na místě — passivní resistance.

První schůze „svobodných myslitelů“ slovinských konána v září minulého roku v Lublani. Účastníci se dovoleno jen těm, kdož se přihlásili v redakci „Volné Myšlenky“ na Vinohradech a zaslali 1 K 10 h na legitimaci. Bez volné myšlenky vinohradské se to asi ani slovenským „volným myslitelům“ nedá volně mysliti; neznají patrně ještě dogmatiky „volné myšlenky“. Čeká se, že i Dr. Bartošek podnikne časem mezi Slovinci visitační cestu.

„Svaz rakouských jihoslovanských jednot učitelských“ konal valnou schůzi od 6.—8. září minulého roku v Gorici. Přítomno bylo na 600 účastníků. Z řečí pozoruhodnou byla výzva předsedy Jelence ku přítomným, aby nespouštěli se zřetele vyškolené mládeže, zakládali pro ni spolky čtenářské, pěvecké, tělocvičné a jiné vzdělávací. Od jednatele Česníka dostal „klerikalismus“ díl. Kdyby prý Kristus znova přišel na svět, znova by ho ukřižovali a prohlásili za lži-proroka. Na neštěstí neřekl, kdo; zda zase jen Židé anebo již jejich moderní stoupenci, kteří činí stále pokusy, by ho i s křížem ze školy a z rodin učitelských vyhodili. (Viz „Volnou Myšlenku“.)

Svaz soustřeďuje 35 učitelských jednot se 2061 členy; jednoty konaly v uplynulém správním roce 146 schůzí se 153 přednáškami.

Jakého rázu mají býti zmíněné spolky mládeže, prozradil jednatel zprávou, že svaz poslal telegrafický pozdrav sjezdu radikální mládeže v Celji a vybídka, aby učitelstvo všude podporovalo cíle pokrokové mládeže, neboť ona prý jest spolubojovnicí učitelskou za lepší budoucnost slovinského národa.

Ve schůzi sděleno, že za učitelské pojištění vyplatila banka „Slavie“ svazu za minulý rok provise 2036 K, za nový však rok, číslo značně stoupne.

O výhodách organisace učit. slovinských svědčí mimo jiné také oznámení v „Učit. Tovariš“ „Uvědomělé a kollegiální soudruhy tímto žádáme, by nikdo nekompetoval o nadučitelské místo, jež je do 13. t. m. (bylo to v září min. r.) vypsáno v Igavasi!“ — Neznámo, zda do opravdy nikdo nekompetoval. Podotýkám jen: Kdyby tuto výzvu učinil nejbližší školní úřad neb někdo jiný, tu by bylo nadávek; leč organisace je neomylná a nedotknutelná. Toť vrchnost v moderním slova smyslu!

Pak byla řeč učitele G angla, n níž dokazoval, že školství slovinské musí býti postaveno na praktičtější základ a zbaveno býti úlev v docházce. Školství slovinské musí míti ráz hospodářský, musí zákům nahraditi školy hospodářské zimní, jak je mají jiní národové. V tom smyslu přijata pak příslušná resoluce.

V debatě přijat návrh, by učitelstvo podporovalo „Svaz národních jednot ve Štýrsku, Korutanech, Gorici a Kraňsku“ a za to poža-

dovalo, by sdružené jednoty národní předplácely učitelství orgán, který ročně pracuje se 350 K deficitem. — S potěšením shledáno, že druhé dva časopisy, jež svaz učitelství jednot vydává: „Popotník“ pro lid 700 odběratel, přináší 300 K zisku) a „Zvonček“ pro děti (skoro 1100 odběratel má také as 300 K zisku) se vyplácí a oficiální orgán učitelství „Učiteljski Tovariš“ vlastně udržují. Tento má 1070 předplatitelů.

O úpravě učitelství platů referoval učitel Pesek. Přijatá resoluce žádá, by učitelství bylo zařazeno do 4 nejnižších platových tříd státního úřednictva.

Konečně musela býti na programu i řeč „Klerikalismus a učitelství“, přednesl ji po svém způsobu učitel Silvestr; v ní udal Silvestr vše, co věděl proti nepohodlnému kněžství, občanstvu jeho působitě, iz kollegiality proti těm učitelům, kteří za svoje organizační středisko si zvolili křesťanský „Slomšekův svaz“. Že se taková přednáška neobejde beze slov „denunciace“, „nespravedlnost“ a jiných pochopí každý, kdo poslouchal vášnivé a nemyslí řečníky lidové, nejhoršího zrna. Samým trpělivě poslouchajícím delegátům se zdálo že řeč podobného tonu se na vážné delegace učitelství vůbec nehodí.

Slovinskou školu v Alexandrii řídí školské sestry.

Kolem 17.000 dětí, většinou slovinských v Gorici jest bez školního vyučování, jelikož vláda zdráhá se školy slovinské povolovati.

V září minulého roku konána v Lublani výstava „Dítě“. Podala rozdělením i obsahem pěkný obrázek moderní péče o dítě v rodině i škole. Obrázky i knížky, brošury i školní potřeby, dětské časopisy i hračky, hudební nástroje i dětské výrobky ústavu pro hluchoněmé v Lublani sestaveno vše v ladný a úhledný rámec skupin. Výstava podala důkaz, že Slovinci přes všechny překážky ve všech téměř jejich oblastech národních se neprobouzejí, ale již velmi slibně mají k životu.

Proti „Volné Myšlence“ „Národní Myšlenku“ odhodlal se přivésti ku platnosti jakýs korutanský učitel ve 42. a 43. čísle „Učit. Tovariše“.

Ve přítomné době epidemického horování pro importované zboží „Volné myšlenky“ působí 2 články „Národní myšlenka“ v pravdě jako proud čerstvého a zdravého vzduchu. Neváhám z něho podati několik myšlenek: „Svobodná myšlenka! Tvrdím s veškerou vážností a se vším přesvědčením: Svobodná myšlenka (jako něco o sobě absolutního), to jest fantom bez jasného, bez konkrétního obsahu, je klamné heslo, které — chceme-li je uskutečniti — nás vodí do fanatismu a úzkodušnosti, do prezírání zákonných podmínek rozvoje do podceňování faktorů, kteří zaujímají v rozvoji národním veledůležitou úlohu.“

„Národní myšlenka nás chrání národního šovinismu.“

„Národní myšlenka nás vede posléze v konečných svých důsledcích ku poznání podstaty křesťanství, ku poznání velikosti a hloubky ideje křesťanské, ku vroucí lásce k jeho nositeli a představiteli — ke Kristu, — k původu všeho života, k Bohu, k milování bližního i sebe.“

„Národní a křesťanské smýšlení se nevyklučuje, si neodporuje. Nepřijdeme taky do okolností, ve kterých bychom pro svůj křesťanský

názor odstavili národní myšlenku a demagogy jsou ti, kdož chtějí budovati umělý rozpor mezi náboženskými a národními zájmy.“

„Pravá národní výchova žádá, bychom vypěstili ve mládeži hluboké vědomí zodpovědnosti, vědomí povinnosti ve mravním i duchovním smyslu vůči národu. Ona žádá, bychom připravili půdu zdravému životnímu názoru a tím, bychom probudili radost ze života, veselost a chuť ku práci a hlubokou antipatii ku škarohlídství a úzkoprsosti.“

„Národní myšlenka ať jest od této doby jedinou naší vůdkyní ve všem našem díle.“

„První pozitivní úspěch započatého národního hnutí ať jest v tom, že se všichni s veškerým porozuměním a obětavostí seskupíme kol jediného našeho družstva „Jednoty sv. Cyrilla a Methoda“.

Slova v pravdě vznešená! Kéž jen padnou mezi Slovinci, ale též i jinde v půdu úrodnou. Stavovské i strannické škorpení jest u národů slovanských přece jen velkým a zbytečným — luxusem.

Hnutí slovinského studentstva. V minulých prázdninách sešlo se istrijské studentstvo, aby založilo feriální družstvo, jež by si obralo za účel šířiti vzdělání mezi prostým lidem istrijským. Při debatě o stanovách chtěli přítomní katoličtí studenti, aby bylo ve stanovách vytčeno, že jejich práce bude spočívati netoliko na poli národnostním, nýbrž že též chtějí šířiti mezi lid vzdělání, spočívající na principech katolického náboženství.

Kdyby byly všichni přítomní studenti katolického smýšlení, nemohli by se postavit na odpor zcela přirozenému požadavku svých soudruhů, kteří žádali, aby byl označen hlavní směr jejich práce ve stanovách. Přirozený tento požadavek byl příčinou roztržky mezi slovinským studentstvem. Katolické studentstvo sdružilo se v akademické družstvo „Dobrila“, — liberální studenti ustavili svoje družstvo „Istra“.

Třídění duchů, které postupuje v před svou neúprosnou cestou mezi všemi vrstvami vzdělaného lidstva, nutně muselo se objeviti též mezi tamním studentstvem. Toho hnutí studentského nic již nezastaví, vždyť boj proti přirozenosti byl a bude vždy bezúspěšný.

Pochopitelno bude každému, že nebude možna mezi tou dvojí stranou studentů práce úspěšná mezi lidem. Každá strana bude hleděti vpraviti svoje mínění lidu, ovšem opačné mínění strany protivné.

Studentstvo, jež se odcizilo víře, bude hleděti lidu vpraviti náboženskou vlašnost, což bude chtíti chytře provésti. Katolický smýšlejší studentstvo bude hleděti lidstvu podati zdravou, pravou vzdělanost — jak chtěli ve stanovách vyjádřiti, — spočívající na principech katolického náboženství.

V. K.

ZPRÁVY.

Výbor katolického spolku českého učitelstva na Moravě konal dne 7. března schůzi, při níž kromě běžných záležitostí spolkových schválen postup časopisu „Katolický učitel“, jak se jeví v prvních třech číslech.

Na různé dotazy a domněky prohlašuje výbor, že časopis „Katolický učitel“ jest **spolkovým** časopisem a vydáváním časopisu tohoto provedeno usnesení výborové schůze ze dne 18. října 1908 v Brně, jakož i přání valné hromady, ze dne 25. července 1908, jež uložila výboru o záležitosti té jednati. Proč spolek vydává časopisy dva, má své podstatné příčiny. Již po několik let při valných i výbořových schůzích podávány návrhy, aby se nemlčelo k surovým útokům tisku organisovaných učitelů na spolek náš, a aby se ve „Vychovatelských Listech“ útoky odrážely v části polemické. Vždycky však návrhy takové byly zamítnuty z té příčiny, že mají „Vych. Listy“ míti na zřeteli jen vzdělávání a polemiky nepěstovati. Jelikož však v době poslední útoky tisku nám nepřátelského jsou soustavně vedeny, mírnějším pak učitelům se zdálo, že ani na výtky nám činěné odpovědět nemůžeme, usneseno vydávati časopis, jenž věnován bude odražení útoků na spolek náš a polemice vůhec. První číslo „Katolického učitele“ přijato s nadšením, zvláště u učitelů smýšlení mírnějšího, jež dokázáno hojnějšími přihláškami za členy spolku, jak jednatel J. Mežírka s potěšením konstatuje.

Usneseno konati kurs vědecký o svátcích svatodušních v Olomouci ve dnech 30. a 21. května a 1. června.

Valná schůze budiž tak stanovena, by časem přiléhala ke schůzi Apoštolátu.

S volnou školou v Anglii nejde to tak rychle ku předu jak si představoval a jak by si přál apoštol volné školy na Moravě pan Em. Havelka, Ja známo, podal anglické sněmovně M. Kenn předlohu o vyloučení náboženství ze škol. Vláda však pozorujíc, že ku předloze povážlivá většina zaujímá stanovisko zamítavé, předlohu raději odvolala a tak zůstane zatím v Anglii při starém. Vinu toho přičítá pan Havelka neblahému sběhu nepříznivých okolností, které na liberální stranu, jež je původkyní předlohy, poslední dobou dolehly. Byla prý to hlavně ministerská předloha omezující otvírání nových hospod, kterou proti sobě popudili liberálové nejen pivovarské akcionáře, ale i tisíce lidu na nich závislého tak, že úspěch předlohy liberální vládou podané byl již předem více než pochybný. Mýlí se pan Havelka, myslí-li, že to jsou pravé příčiny odporu proti volné škole. Příčiny jsou rázu daleko opravdovějšího a dlužno je hledati v hluboké zbožnosti lidu anglického, který nedovolí, aby upíráno mu bylo právo náboženského vyučování a výchovy jeho dětí ve školách národních.

První katolický ústav ku vzdělání učitelů v Praze. Měl býti otevřen již r. 1908 na počest 60-letého panovnického jubilea J. V. cis. Františka Josefa I. Věci této ujal se horlivě celý nejdůstoj. episkopát český s J. Em. nejdůst. p. kardinálem Leonem ze Skrbenských v čele. Předseda spolku „Přátel katol. čes. škol Bratrských v Praze — univ. prof. Dr. Fr. Xav. Kryštůfek — sepsal zvláštní provolání za příčinou podpůrné akce, ku zřízení dotyčného ústavu. Po dlouhém úsilí pp. katol. poslanců českých i moravských — zvláště vdpp. Dra Rudolfa Horského a Dr. Stojana — a na osobní intervence J. Em. nejdůst. p. kardinála na nejvyšších místech — jakož i na vytrvalé působení předsedy spolku „Přátel katol. čes. škol Bratrských“ došlo povolení od c. k. ministerstva kultu a vyučování k otevření prvního katolického paedagogia českého v Praze na školní rok 1909/10. Paedagogium svěřeno jest správě Školských Bratří. Ředitelem jmenován Školský Bratr F. Jos. Špaček, rodem Moravan. Nar. r. 1876 v Laškově u Olomouce, vzdělával se v Olomouci, ve Vídni a v Praze, kdež ustanoven při Sv.-Václavském pensionátu od roku 1899 katechetou a docentem v oborech přírodních věd a matematiky deskriptivní geometrie a kreslení. Vyniká zvláště v oboru moderní paedopsychologie a methodické didaktiky, kterýmžto vědám na základě širokého rozhledu po školství jiných národů razí nové, dokonalejší dráhy. Členové učitelského sboru jsou: Ph. Dr. prof. J. Kryštůfek, Ph. Dr. prof. Matěj Kovář, MUDr. J. Strnad, c. k. prof. J. Kalivoda, vdpp. Fr. Žák, Fr. Podlešák, odborný docent hudby, Al. Stejskal, Školský Bratr, odborný docent hudby, prof. Jan Kukla, Šk. Br. Vlad. Gardavský, Šk. Br.

NB. Před nedávnem dán byl ve správu Školských Bratří státní ústav ku vzdělání učitelů v Panamě (v Americe), kdež ministr vyučování Lasso de Vega dostaviv se ke třídní inspekci ústavu, vydal vládě nejskvělejší svědectví o blahodárném kulturním a intelektuelním působení dotyčného řádu, vyvrátiv veškero podezřívání a osočování nepřátel katolické výchovy. J. Býňov.

Velikonoční výlet. O letošních velikonočních uspořádá Jaroslav Karáska, c. k. učitel tělocviku v Brně společnou výpravu do Terstu, Pulje, Benátek, na Gardské jezero (Riva, Arco) a do Celovce. Náklad na celé opatření, jízdné, ubytování, stravu, vstupné i zpropitné činí z Vídne 210 K, z Prahy s jízdou přes Lince 218 K. Na parníku jede se I. třídou, v Itálii II třídou, v Rakousku III. třídou. Přihlášky se zálohou 50 korun přijímá do konce března pořadatel.

„Vychovatelské Listy“

---

vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpen a září.

Roční předplatné 6 K zasílá se administraci do Brna, Petrov č. 1. Za redakci odpovídá KAREL TIRÁY, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. ∴ Administraci vede sl. Hedvika Rubrová, učitelka. ∴ Expedici obstarává knihtiskárna Ferd. Navrátila v Ivančicích. - Tamtéž se zasílají reklamace.

Všechny příspěvky se honorují.
